
ЕДИЦИЈА ВО ЧЕСТ НА БЛАГОЈА КОРУБИН
„ЈАЗИКОТ НАШ ДЕНЕШЕН“

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“- СКОПЈЕ
Јазикот наш денешен кн. 2

ПРИЛОЗИ

ОД СТУДИСКИОТ ДЕН ПОСВЕТЕН
НА
БЛАГОЈА КОРУБИН

Одржан на 13.03.1998 год.

Редактор:
Снежана Велковска

Скопје 2000

Рецензенти:

Д-р Максим Каранфиловски

Д-р Марија Коробар-Белчева

CIP – Каталогизација во публикација

Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент
Охридски“ Скопје

811.163.3(063)

811.163.3-05 Корубин, Б.

Прилози од студискиот ден посветен на Благоја Ко-
рубин, одржан на 13.03.1998 год. – Скопје: Институт за
македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2000. – 77 стр.; 24 см
(Едиција во чест на Благоја Корубин „Јазикот наш
денешен“; кн. 2)

ISBN 9989-640-16-5

1. Гл. ств. насл. 2. Корубин, Благоја

а) Македонски јазик – Собири б) Корубин, Благоја –
1921-1995 – Лингвистичка дејност

За издавачот:

Д-р Марија Коробар-Белчева, директор
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“
Компјутерска обработка и корица: Александар Велковски
Печатено во печатница „БПТ принт“ – Скопје
Тираж: 500 примероци

Финансирано од Министерство за култура на Република Македонија

Според мислењето на министерството за култура бр. 07-7138/2 од
24.12.1999 година, за книгата „Прилози од студискиот ден посветен
на Благоја Корубин“ одржан на 13.03.98 се плаќа повластена даночна
стапка.

ПРЕДГОВОР

На 13 март 1998 година, во организација на Одделението за современ јазик при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ се одржа Студиски ден посветен на Блажоја Корубин, а по повод пригодишнината од неговата смрт. По тој повод беа прочитани девет реферати од повеќе области. Во зборникот ги објавуваме рефератите што ни беа предадени за печење.

Во вториот дел од книгата објавуваме два текста посветени на Блажоја Корубин. Всушност тоа се реферати прочитани на други места кои од некои причини досега не биле објавени.

Од редакцијата

Снежана ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА
Билјана МАЛЕНКО

БЛАГОЈА КОРУБИН И НАРОДНИТЕ ГОВОРИ

Поведен од постојаната потреба за изнаоѓање соодветни решенија за тековни јазични прашања, Благоја Корубин создаде бројни трудови, поголеми и помали, посветени токму на јазикот во практиката. Питоа, во најголем број случаи, во вид на понудени решенија, како препораки и насоки врз конкретни примери, тој оставаше простор за други и поинакви размислувања. Секако, со една и единствена цел, да се дојде до најсоодветното решение, најпрактичното и најблиску до природата на македонскиот јазик. Трагањето по соодветната форма системно и прегледно е прикажано во четирите книги „Јазикот наш денешен“, создани

од прилозите од истоименото катче во весникот „Нова Македонија“. Би било премногу скромно, прилозите од наведеното катче да се третираат како јазичен потсетник, бидејќи решенијата што се нудеа преку него беа резултат од една системна анализа, при која Б. Корубин предвид ги имаше сите можни фактори кои влијаеле да се јави одредена јазична појава, нејзината оправданост или неоправданост. Основната ориентација при решавањето на јазичните прашања, овој автор, ја имаше во македонските народни говори, секако воден од општиот став литературниот јазик да се збогатува од македонските дијалекти и од сопствениот став кон литературниот јазик „како повисока форма на народните говори, кој си заживува со свој живот, врз основа на свои законитости и норми, и како таков кој треба да се учи и научува“ (Б. Корубин. кн.4, стр. 28).

Целта ни беше да извршиме еден преглед на текстовите во четирите книги „Јазикот наш денешен“ од Благоја Корубин, а со тоа да прикажеме во колкава мера, каде и зошто овој автор се повикува на македонските дијалекти. Се наметнува општата забелешка дека без исклучок се земани предвид дијалектите, како поцелесообразна и посоодветна, на крајот и полесна појдовна точка при решавањето на јазичните прашања. Притоа забележавме неколку важни согледувања кои се однесуваат на методологијата и на принципот на работа на Б. Корубин.

При своите истражувања тој се користел со богатата литература на собрани творби како од македонски дејци од 19 век, па сè до моментот кога го решавал одреденото прашање, тој користел обемна стручна литература.

Втор важен момент е постојната дијалектолошка лингвистичка литература, создавана од 1945 год., предвид се земани трудовите на: Божидар Видоески, Блаже

Конески, Р. Угринова и др. автори. Тоа се трудови во кои се третираат одредени говори, одделни појави проследени низ дијалектите итн. Кон ова се надополнува и користењето на картотеките на Институтот за македонски јазик, особено на картотеката на Одделението за дијалектологија.

Секако дека врз решавањето на одредени прашања, влијаело и солидното познавање на централните македонски говори, јазично подрачје од кое потекнува и самиот Корубин.

Сестраноста во системот на разгледувањето на јазичните прашања се огледа и во фактот што Корубин предвид ги имаше и начините на решавање на дадената тема преку преглед на лингвистичка литература посветена на словенските и на другите јазици.

Па, оттаму честото повикување на дијалектите можеме да го сметаме како најсоодветно, бидејќи Б. Корубин постојано се навраќа на народните говори и тоа на оние кои „легнаа во неговата основа“, нагласувајќи дека „токму за тоа треба да се води сметка - за нивниот дух“; за да инсистира дека “Треба, значи, да се прави разлика меѓу дијалектни и литературни форми, меѓу оние што се карактеристични само за некои дијалекти и оние што се дадени како литературна форма“ (Б. Корубин, кн. 1: 91/92).

Меѓутоа, вака прикажан системот на работа, може да не доведе до еден погрешен заклучок дека Корубин без ограничување се задржува на дијалектите, бидејќи предност им дава на народните елементи врз кој е формиран и литературниот јазик. Сепак, тој оставаше една поголема широчина, наполно свесен дека при описот, обработката, при начинот на оценувањето треба да се вникне длабоко во македон-

скиот литературен јазик како жива материја подредена на постојани промени. Токму при тие промени, поттикнати од општите движења, Корубин им даваше насока на одредени појави, длабоко убеден дека и при неминовното прифаќање на туѓи елементи, особено од областа на лексиката - наметнати од современиот начин на живот, дијалектот дејствува послободно од литературниот јазик, па според сопствените законитости врши кодификација. Како пример го наведуваме, неговиот став во третата книга, каде што вели во врска со начинот на адаптацијата на: „грчките и турските зборови, па и други, во народниот јазик. Тие се скоро сите наполно адаптирани (освен некои лични имиња), како фонолошки, вклучувајќи го и акцентот, така и морфолошки, што не е случај со таквите заемки од други јазици денеска“ (кн. 3: 28/29)

За да се покаже во колкава мера Б. Корубин ги третира македонските народни говори, низ својата работа, мора да се забележи дека иако тој по својата потесна стручност не беше дијалектолог, постојано ги имаше предвид македонските дијалекти, било да се работи за фонетика, за морфологија, за лексика, за синтакса или пак за стилистика.

Овде, само илустративно ќе се осврнеме на едно прашање, третирано во повеќе прилози поместени во четирите негови книги, во одделите посветени на синтаксата и стилот. Тоа е прашањето за повторувањето на некои зборови во реченицата.

Поведен од природата на македонскиот јазик, кој со губењето на падежната система, изнаоѓа нови начини за изразување на односите, Корубин многу опширно го опфаќа прашањето за повторувањето на некои зборови во реченицата. Во прв ред, станува збор за повторувањето на предлозите, сметајќи го како неопходно, наведувајќи

дека со повторувањето „се постигнува диференцијација на исказот, а со тоа и поголема изразност- јасност“ (кн.1: 39). За да ги потврди овие свои размислувања Корубин се повикува на македонските дијалекти, консултирајќи бројни примери за да дојде до заклучокот дека повторувањето на предлозите е општа карактеристична појава во народниот јазик. Меѓутоа, согледува една сосем поинаква појава во литературниот јазик „кај нашите писатели предлогот се испушта и се расипува изразот, а тоа ги прави полабави и подзаматени врските меѓу соодветните зборови“ (кн. 1: 42). Неповторувањето на одделени зборови во реченицата Корубин, меѓу другото, му го препишува на српското јазично влијание.

Ист е случајот и со сврзникот *да*. Корубин, во врска со ова прашање, ќе констатира дека „... неповторувањето на сврзникот *да* во народните говори, судејќи по прегледаните материјали, е голема реткост, толкава што отстапувањата можат да се земат навистина како исклучоци“ (кн.1:44), за да спореди потоа со примери во современиот јазик кога *да* не се повторува, па се јавуваат нејасности во исказот.

Оваа појава, Корубин ја проследува и преку: сврзникот *ако*, кратките заменски форми, партикулата *ќе* итн. Компаративните анализи, *македонски говори : литературен јазик*, според Корубин водат кон заклучокот дека неповторувањето на некои зборови во современиот јазик не треба да се третираат како развојна линија на ваквата појава, а според него „таа е резултат на едно привремено застранување, поради ред околности, на голем број денешни наши пишувачи, сметајќи ги тука и писателите... потребата за поголема јасност и прецизност во стилот, за појасен и пооформен израз, со развивањето на нашата реченица ќе се чувствува сè повеќе“ (кн. 1: 48).

Само ваквиот приод кон јазичните прашања, со целосна анализа и објаснување, со поткрепи кои не претставуваат импровизации, можат да се сметаат за соодветни. Методите кои ги користеше Корубин при решавањето на јазичните проблеми во практиката треба да бидат поука за сите оние кои се зафаќаат со вакви прашања. Самиот Корубин наведуваше дека не е доволно да се каже „не е вака, туку онака“, туку треба целосно да се образложи зошто на некои појави ќе им го отвориме патот за развој во јазикот, а на некои не.

Овде ќе го завршиме ова наше размислување за начинот на кој Б. Корубин ги третираше македонските народни говори како фактор преку кој треба да се креираат движењата во литературниот јазик, со една негова мисла, која често ја повторуваше за да го прекине понатамошното продлабочување на некоја појава, токму посветена на погоре наведената:

„Прашањето, всушност, може уште да се проширува. Излегува дека е тоа едно такво прашање што завлегува подлабоко во системата на нашата синтакса и на нашата стилистика“ (кн. 1: 47).

Литература:

Благоја Корубин

- Јазикот наш денешен, книга 1, Скопје 1969.
- Јазикот наш денешен, книга 2, Скопје 1976.
- Јазикот наш денешен, книга 3, Скопје 1981.
- Јазикот наш денешен, книга 4, Скопје 1985.

Олџица ДОДЕВСКА-МИХАЛЛОВСКА

ЗА РАЗВОЈНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ ВО ЛЕКСИЧКОТО
ЗАЕМАЊЕ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД ЛИТЕРАТУРНИ
ТЕКСТОВИ НА КОЛЕ ЧАШУЛЕ

Литературниот јазик во периодот по кодификацијата се здоби со многубројни функции кои се јавија како императив во сите области од животот на македонскиот народ во новите општествени услови. Значи, веднаш, од тој момент, јавниот живот требаше да заживее „на македонски јазичен израз со своја веќе установена литературна норма“ (Корубин 1976: 23). Македонскиот јазик се конституира како литературен на една доста ограничена литературна и функционална основа и во такви услови тој се најде пред потребата за едно брзо проширување на таа основа. Притоа од посебно значење е да одбележиме дека пред македонската интелегенција која беше директен носител на македонскиот литературен јазик се постави една мошне сложена и одговорна задача: кодифицираната јазична материја требаше да се оживотвори, широко да се усвои, да се следи нејзината стабилизација, но и постојано да се изградува.

Благоја Корубин претставува значајно име во нашата наука за јазикот, особено ако го разгледуваме неговиот придонес во рамките на литературнојазичната норма во јазичната стварност, нејзиниот развој и факторите на тој развој. Третирајќи ги овие прашања,

Благоја Корубин зафаќаше и некои екстралингвистички фактори кои дејствуваа при лексичкото заемање во нашиот јазик.

Контекстот на ова прашање нè поттикнува, за оваа пригода да проговориме накратко за еден сегмент од лексичкозаемската традиција на македонскиот јазик.

Имено, разгледувајќи го лексичкиот материјал во прозата на Коле Чашуле воочивме голем број лексички заемки кои се совпаѓаа со илустративните примери од Благоја Корубин. Така дојдовме на идеја да сопоставиме неколку илустративни примери на лексички заемки кои Благоја Корубин ги разгледува во рамките на „четириесетгодишниот слободен развој на македонскиот литературен јазик“ (Корубин, 1994: 156), со соодветните лексеми ексцерпирани од литературните текстови на Коле Чашуле.

Нашиот интерес кон ова прашање го насочивме од две причини: првата, овие две значајни имиња од нашата културна историја истовремено зачекорија во своите творечки области, веднаш по ослободувањето и по кодификацијата на македонскиот литературен јазик, и втората, можеби позначајна, овие македонски културни дејци се роднокрајци, генерација која својата писменост ја оформуваа под исти услови, и оттука позначајна од повеќе аспекти.

Во македонската лингвистика досега се правени истражувања кои се однесуваат на јазикот на уметничката литература, но пред нашата наука за јазикот сè уште постојат многу отворени прашања кои бараат поопширни, постудиозни и посистематски проучувања чии резултати ќе фрлат поголема светлина, но истовремено ќе дадат одговор и за улогата и меѓусебниот

однос на стихијата и свеста во развојните процеси на јазикот на писателите.

Во основните карактеристики од развојот на јазикот во уметничката литература Ружа Паноска го сместува „и обновувањето на лексичкиот фонд преку актуелизација и афирмација на лексиката што значи нејзино извлекување од заднината на опшноста, на автоматското и доведување во прв план, при што зборот оживува со нов живот, се актуелизира и афирмира и низ посебна нова ситуација и настани. Со ваквиот пристап писателите го пројавија внатрешното чувствување на јазикот, на неговата изворност и уметничката повеќезначност на зборовите“ (Паноска, 1974: 74).

Коле Чашуле го гради својот јазичен израз, црпејќи материјал од изворот на традицијата. Богатата инвенција на народниот дух и смислата за метафоричност на изразот се средства во обликувањето на градбата на делото. Ќе проследиме еден цитат од романите на Коле Чашуле од кој се открива авторовата размисла за изборот на јазичните средства во градењето на сопствениот израз, а кој доаѓа како директна потврда на констатацијата од Ружа Паноска:

Тој и таков Ицко ме возбуди последниве денови.

*Можеби, (и најмногу) со ѿоа шѿо на неѿовиоѿи
ѿример научив дека збороѿи во усѿаѿѿа на овдеиниѿе,
на ѿрилейчаниѿе, е и избор и не е! Во нивнаѿа усѿа ѿој
вреди само ѿолку, колку шѿо ќе одѿласи во друѿиѿе.
И, шѿо е ѿоважно, како ќе одѿласи во нив! Овдеиниоѿи
збор е ѿосѿојана заѿеѿнаѿа сѿаѿиѿа, сѿозаба, која
шѿо никој, освен овдеиниѿе, не може да ја ѿреѿсеѿи
сѿе додека не му се вканѿи во мислаѿа засекоѿаш! (Пр
1, 18).*

Односот на Коле Чашуле кон традиционалниот поетски јазик наоѓа силен одраз во одредени стилски и творечки постапки.

Веднаш да кажеме дека оваа констатација доаѓа и како резултат од претходни анализи во која зборообразувачките модели одиграа пресудно значење за ваквата наша определба.

Разновидноста на лексемите во текстовите на Коле Чашуле се должи и на авторовиот свесен стремеж неговите текстови да претставуваат јазична содржина во која доаѓаат до израз одредени лексички појави.

Благоја Корубин истакнува дека традиционалните лексички заемки во првиот период „во голема мера ќе отстајуваат на притисокот од новодојдените, благодареејќи на извесна моќ на општеството за додржување на лексичкозаемската традиција, моќ содржана во тоа време, најмногу, во поиздигнатите градски средини што ги сочинувале трговскиот и занаетчискиот градски слој, како и постарата немногубројна интелигенција ...“ (Корубин, 1994: 159). Ќе илустрираме пример во кој авторот ни ја оживува сликата на тој процес. Во илустрацијата забележуваме како еден турцизам се заменува со друг збор од француско потекло:

*Седнувам на испијата маса каде ишио видов дека седаиш ишие (Таткото и Французинот)... Ја кревам ракаиша... Молам, ми вели Рамо, молам **камарайи**. Јас не сум никаков **камарайи**, му велеам. Пеќи, вели Рамо. Макар ишио времињата се сложуваат, **кардаш**, ишака ишио сиие иорано или иодоцна, сакале или не сакале, ќе сиианеме **камарайи**. Чаша боза и иорција ѓемишии, му велеам ... Бозата ја ситава малку наситрана... Го*

погледнувам. Ми се насмевнува. А, ти **кардаш**, вели, прости за она прегрешка, за **камараш**. Војнаша е виновна, шаа ти смени адешиите. Еве, како шито го смени, на пример, адешиот да се лака веднаш (И, 197). Од контекстот преку хумористично-ироничен тон го откриваме конфликтот, односно отпорот кон заемање-то на новите лексички елементи кои не се вклопуваат во лексичкиот систем на македонскиот јазик, но истовремено се насираат и спонтаните објективни текови кои ќе мора да се почитуваат.

Ќе проследиме примери кои се најилустративен доказ за новата јазична стварност условена од новиот начин на живот и сфаќања:

... *месито стараша меана се родила голема меана, различна од дошогашиниите во Прилеп, широка, со полно свејлина и со маси покриени со бели чаршави, какви шито немале турскиите **кафиња** (Пр2, 52); Коне Чесношо не доживеал да го види овисшиней својот сон: **меана-ша** да прерасне во **ресшоран** ... (Пр2, 53)*. Јазикот е жив јазичен процес што доведува до промени, до изместување на зборовите од активниот во пасивниот речник.

При анализата на материјалот доаѓаат до израз бројните лексички варијанти и нивните синонимни односи. Во поглед на лексичките заемки, во случајов, е најзначајна една изразена стилска постапка преку која авторот практично дејствува. Имено, станува збор за синонимните парови.

За илустрација ќе наведеме неколку примери:

„Ех, последнаша од седумте уложни години, Гончо мој не љубуваше да остане сам, нишу **минушка**! Не можев да се оддалечам од него, ни колку една **декика**! ...“ (Пр2, 112); ... *сршиша, шито ќе дојде во нив, во секојо*

од нив (патниците од возот), меѓу друѓо̄ӣо, за да ја докаже македонска̄ӣа недос̄ӣрадна вис̄ӣина дека во македонскио̄ӣ бегалец и емигран̄ӣ, по̄следна, мно̄гу, мно̄гу по̄доцна од не̄го самио̄ӣ, далеку по̄ не̄гово̄ӣо изгаснување дури и во друѓӣӣе, умира слика̄ӣа на не̄говата̄ӣа п̄а̄ӣковина (П, 375); ... гледав , дека врз мене п̄аков, нале̄ӣуваа̄ӣ, **фр̄ӣуна** врз **фр̄ӣуна**, **луња** врз **луња**, г̄ромобиј зад г̄ромобиј, ме вија̄ӣ, ме камишука̄ӣа, ме криша̄ӣ, ме г̄ора̄ӣ мо̄ӣӣе со̄ис̄ӣвени самообвинувања ... **Адвока̄ӣо̄ӣ бранӣшел** се обидел, с̄ӣоред белешкӣӣе, о̄ӣширно да им раскаже на судӣӣӣе каков силен в̄печат̄ӣок врз не̄го ос̄ӣавиле п̄рвӣӣе средби со обвине̄ӣӣо̄ӣ ... (Пр2, 145); Ос̄ӣанало уӣӣе од времиња-ӣа кога самио̄ӣ по̄им Македонец с̄ӣанал синоним за: **г̄лаворез**, п̄ладневен разбојник, п̄ла̄ӣен **целат̄ӣ** и **убиец!** Тие - рекоа - Елисие, бра̄ӣе, веќе ќе да има̄ӣ своја мрежа, свои **аг̄ен̄ӣи**, свои **ӣӣӣони**... (В, 77).

Ќе истакнеме дека синонимните парови претставуваат стилски потфат карактеристичен за македонската народна поезија, но ги среќаваме и во текстовите на нашите книжевници од почетокот на 19 век (Миоски, 1980: 97).

Синонимијата не е својствена само за зборовите. Таа се јавува и кај фразеолошките изрази, морфолошките и синтаксичките средства. Илустрираниот материјал претставува потврда за творечкиот пристап на авторот при изборот на јазичните елементи во разубавувањето и збогатувањето на уметничкиот израз.

Во врска со заемањето, ќе ја забележиме и појавата на нови адаптациони форми на една иста заемка која во нашиот јазик се изразила во најголем број случаи под влијание на српскиот или хрватскиот јазик. Па така имаме: *мос̄ӣра* : *мус̄ӣра*; *лимон* : *лимун*; *ӣӣӣон* : *ӣӣӣун*.

СПИСОК НА ИЗВОРИТЕ И НИВНИТЕ КРАТЕНКИ

П = *Просѣум*, Култура, Скопје 1970.

Пр1 = *Премреже I*, Култура, Скопје 1978.

Пр2 = *Премреже II*, Култура, Скопје 1978.

В = *Вомјаз*, Мисла, Скопје 1981.

И = *Имела*, Мисла, Скопје 1982.

Список на посочена литература

Корубин, 1976: Корубин Благоја, *Јазикот наш денешен*, кн 2, Скопје 1976.

Корубин, 1994: Корубин Благоја, *Македонски историсоциолингвистички теми*, Скопје 1994.

Паноска, 1974: Паноска Руда, *Основни развојни карактеристики на јазикот во уметничката литература*, Предавања на VII семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје 1974.

Миовски, 1980: Миовски Мито, *Лексиката во текстовите на Јоаким Крчовски*, Скопје 1980.

МАРИНКО МИТКОВ

КОН ПРЕЗИМЕНСКИОТ МОДЕЛ ЧАМИНСКИ

Ономастичкиот влог на Благоја Корубин во нашата наука за јазикот, особено неговите написи за генезата на македонските презимиња, ќе биде постојана инспирација за сите нас, а посебно за оние што се вклучени во изработката на *Речникот на презимињата кај Македонците*. Ние на тој влог на Благоја Корубин му посветивме посебно внимание, со излагање, во рамките на Научната дискусија, одржана во 1996 година, во Охрид¹.

А сега, во контекстот за генезата на македонските презимиња, сакаме, во сосема кратки црти, да проговориме, односно да дадеме придонес во одговорот на две многу важни прашања: (1) Како е дојдено до презименскиот модел *Чамински* (модел што е застапен особено во Малешевијата²)? и (2) дали можеме да зборуваме за проширени суфикси (-овски / -евски; -ински) кај нашите презимиња воопшто? Но, како што може веднаш да се насети, сè се врти околу статусот, значенскиот статус, на придавскиот суфикс -ски, а за него се знае: тој во најголемиот број случаи

---

¹ Благоја Корубин и македонскиот антропонимско (презименско) зборообразување. - XXIII научна дискусија на XXIX меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 1997, стр. 119-124.

² Инаку *Чамински* е познато презиме во Малешевијата.

се врзува за колективност, односно извикува општа, а не индивидуална, **посвојност**.

А сега малку теорија.

Во рамките на зборообразувањето е природен процес со помош на придавките како „нагризувачи“ на именскиот поим (на именките) да „се раслојува“ тој поим, што води кон создавање придавско-именски синтагми, сп. *кризно време, надежно време* и сл. каде што јазичниот знак е даден во **јавна форма** (придавка + именка). Втор чекор, кога е во прашање функционалната економичност на јазичните знаци во јавната форма, е да се супстантивизираат синтагмите, односно именката да се замени со некој соодветен категоријален суфикс, па од *Бисџира / Брза Река* ќе добиеме, на пример, *Бисџирица* и сл., што ќе рече дека овие јазични знаци се дадени / функционираат во **трансформирана / полујавна форма**. И кога е во прашање зборообразувачката деривација на јазичните знаци ја имаме, како последен чекор, фазата кога јазичниот знак е даден / функционира во **темна форма** - кога носителот на јазикот не е свесен за трагите / процесите од првите две фази - знакот во јавна и трансформирана форма (*сџол*, на пример, е од глаголот *сџои*, а тоа без етимолошка анализа не е лесно да се долови).

А токму врз основа на овие зборообразувачки законитости треба да се бара и изворот за настанувањето на нашите презимиња. Значи, треба да претпоставиме една ваква зборообразувачка низа: **име** (лично име или прекар) : **јавна форма на презименскиот материјал** (придавка + име): **трансформирана форма на тој материјал** (кога името се заменува со суфикс) или **темна форма на материјалот** (кога исчезнуваат трагите од првите две форми). Особено за генезата на нашите

презимиња се значајни резултатите од втората фаза - кога јазичниот знак од јавна добива трансформирана форма. А тука имаме две ситуации: (1) придавскиот дел се супстантивизира како придавка, сп. *Колеви луѓе* во *Колеви* и (2) именскиот дел од придавско-именската синтагма (*Колеви луѓе*) се заменува со суфикс, сп. *Колевци* (во Негрево, Пехчевско, на пример, наспрема *Мицовци*, како фамилијарно име, имаме и *Мицовец*, во еднина).

И што може да се добие, ако се знае дека кај нас презимињата во најголемиот број случаи имаат придавски вид, од резултатите на супстантивизацијата на материјалот што е извор на нашите презимиња? Од *Колеви* само *Колев*, а од *Колевци* само *Колевски* (или *Колески* во нашите централно западни говори). Зошто? Затоа што од придавка може да се добие односно да се повтори само придавка, а од именка само придавка на *-ски*. А тоа, пак, недвосмислено укажува дека во *Колевски* не може да стане збор за проширен сфикс (*-евски*), зашто генетски сегментот *-ев-* ѝ припаѓа на именската категорија *Колевци* (за проширени, поточно адаптирани, суфикси може да стане збор само во случаите кога од фонетски причини, заради тешкиот изговор, се додава некој соодветен материјал (сп., на пример, од **Чашка**, „село во Велешко“, етникот е *чашкарци*, а не *чашкци*, најобична форма на етниците кај нас, зашто тешко се изговара) или кога некој модел се наметнува како традиција (во Прилеп имаме *Магдевци* од женското лично име *Магда*).

И како да се објасни сега моделот *Чаминци* кога веќе приведовме и малку теорија?

Пак тука од пресудна помош ни е значенскиот статус на суфиксот *-ски* (извикува, како што рековме по

горе, колективна припадност / присвојност). Едноставно тој може да се врзе само со именската категорија *Чаминци*. А како е дојдено до оваа форма?

Но пред да одговориме на ова прашање ќе наведеме некои податоци за неговата етимологија.

Во основата на фамилијарното име *Чаминци* може да се крие личното име *Чам/а,-о* (тука има повеќе објаснувања: (1) *Џам* од *Џа-миг* од *Czasław, Czesław*³; (2) од *Герман, Самуил*, или од старото *чамити* „*чмае, вене*“ или од турското *çam* „*иџлолисно дрво; ела*“⁴; или само од „*чам*“⁵) или прекар (така се објаснува презимето *Ч#мов* во Речникот на Илчев: од *ч#мов* „*болникав* „ или од *Чамоваџа* дџска „*оној шџо не си сџои на збороџ*“⁶; а тука во „игра“ може да влезе и *чамче* „*чайче, мал сад за црпење вода*“⁷).

Ние нема да навлегуваме сега во тоа кое етимолошко објаснување е најприфатливо, зашто, се знае, секоја фонетска основа крие повеќе лексички основи, но сакаме да го поставиме прашањето која форма (лично име или прекар, сеедно) најмногу соодветствува на структурата на *Чаминци*. Според нас, само формата *Чам*⁸.

³ Сп. за овие имиња кај Stanisław Rospond, Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jъ, Wrocław, 1983, стр. 98.

⁴ Љубица Станковска, Речник на личните имиња кај Македонците, Скопје, 1992, стр. 298.

⁵ Олга Иванова, Речник на топонимите во областа по сливот на Брегалница, Скопје, 1996, стр. 701.

⁶ Стефан Илчев, Речник на личните и фамилни имена у българите, София, 1969, 535.

⁷ Во с. Соколарци, Кочанско, има прекар *Чам* (и се членува: *Чамџа*).

⁸ Интересно е да се одбележи дека од прекарот *Чам-џа* (в. ја погорната фуснота) во соколарскиот говор придавката гласи *Чамов*/

Во српскиот и хрватскиот јазик, како што е познато, машки лични имиња што завршуваат на *-а* има поприлично. А како што е, исто така, познато присвојната придавка од овие имиња се изведува со суфиксот *-ин*, сп. *Анишин* од *Анија* и сл.

Тука, покрај оваа граматичка особеност на овие имиња, ќе наведеме и еден многу, според нас, интересен случај од развојот на фамилијарните имиња од јужна Метохија. Тука фамилијарните имиња, наведени како вторични / секундарни имиња, завршуваат или на *-ини* (сп. *Гиџини* од машкото лично име *Гиџа*, секундарно име на *Николић*), или на *-инци* (сп. *Анишинци* од м. л. и. *Анија*, секундарно име на *Глиџоријевић*⁹).

Значи и тука имаме слична ситуација како и со развојот на нашите презимиња: некои фамилијарни имиња се „голи“ супстантивизирани придавки, а некои супстантивизирани со суфикс.

Нашиот модел **Чаминци**, како што може да се види, напoлно се вклопува во моделот *Анишинци* (согласно со *Анија* → *Анишини луѓе* → *Анишинци* би имале: *Чамја* → *Чамини луѓе* → *Чаминци*), а за еден таков модел, како именска категорија, лесно се врзува суфиксот *-ски*, без никаква потреба од негово проширување¹⁰.

Чамови, што е карактеристика за сите машки прекари на *-а*, сп. *Уиќов/Уиќови* од *Уиќа-ија*, *Желков/Желкови* од *Желка-ија* и др., феномен што се објаснува со промената на категоријалниот статус на именките од женски род (*уиќа*, *желка* и сл.) односно со функцијата што ја вршат како прекар.

⁹ Милета Букумирић, Из ономастике јужне Метохије. - Оноματοлошки прилози, V, Београд, 1984, стр. 545.

¹⁰ За врзувањето на суфиксот *-ски* директно за основата на името особено се карактеристични реконструкциите на д-р Љубица Станковска за генезата на некои наши ојконими што можат да се корис-

Се разбира, останува понатаму да се истражува дали моделот **Чамински** е резултат на српско влијание или се во прашање и некои други екстралингвистички фактори, пред сè, ако се имаат предвид бројните миграции во минатото.

Се надеваме дека лингвистичкиот модел **Чамински**, како што ние сакавме да го претставиме, ќе биде од корист за понатамошните ономастички истражувања, а особено за просторот на Малешевијата, каде што тој најмногу е застапен.

тат, како модел, за реконструкција и на многу наши презимиња на *-ски*. Ќе ја наведеме, како илустрација, реконструкцијата на името *Лавци*: „Како што видовме погоре, нашето мислење е дека селата, кои го носат името *Лавци*, се патронимски топонимски единици. Нивната постара форма, како што покажуваат историските извори, била *Влаици* која е рамна на патронимското, односно фамилијарното име **Влаици* изведено од првобитната атрибуциска синтагма **Влах-ји* (= Влахови) (деца, синови), чијашто придавска компонента која е образувана со придавскиот суфикс *-јъ*, мн. *-ји*, се супстантивизирала со патронимскиот суфикс *-ъци – -ци*, кој во тетовскиот говор се променил во *-це* (Љубица Станковска, *Македонска ојконимија*, книга прва, Скопје, 1995, стр. 175)“.

Мила НЕДЕЛКОВСКА

МАКЕДОНСКИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ НА
ПАРТИЦИПИТЕ ОД КЛАСИЧНИТЕ
ГРАМАТИКИ

Повод за овој напис е една поодамнешна статија¹ на Благоја Корубин за партиципите на презентот во јужнословенските литературни јазици, како и компаративната статијата² на Нина Димитрова - Шмигер како еден вид нејзино надоврзување. Имено авторите, меѓу другото, употребуваат изворна терминологија за категоријата номина вербалиа (глаголски имиња), односно говорат за „партиципи“ и „герунд“, но и нивната интерпретација исто така, во многу нешта ја следи класичната парадигма на оваа категорија, во тоа што под поимот партицип не ја подразбираат само глаголската придавка на -н, -т, туку и глаголскиот прилог на -јќи, а Илија Чашуле³ во истата категорија ја сместува и глаголската именка на -ње. Тоа нѝ даде идеја да се навратиме на партиципите во класичните граматика со цел да направиме една скромна споредба во однос на нивните еквиваленти во македонскиот јазик (за еквиваленти ги сметаме: глаголскиот прилог на -јќи, глаголската придавка на -н, -т и глаголската именка на -ње).

¹ Бл. Корубин, Партиципите на презентот и јужнословенските литературни јазици (без словенечкиот), ПРИЛОЗИ, МАНУ, IV, 2, Скопје, 1979.

² Н. Димитрова-Шмигер, Партиципите во македонскиот и во бугарскиот јазик, Втор научен собир на млади македонисти, 1995.

³ И. Чашуле, Синтакса на македонската глаголска именка, Скопје, 1989.

Грчката граматика⁴ разликувала 3 *глаголски имиња*: инфинитив, партицип и глаголска придавка, а латинската 5 и тоа: инфинитив, супин, герунд (гл. именки), партицип и герундив (гл. придавки). Партиципот функционира според определена шема и тоа: **subjectum** ← **participium** → **obiectum** при што имал двоен однос, односно релација во две насоки: со субјектот и објектот. Сè додека партиципот го имал овој двоен однос, тој си останувал партицип. Ако прекине врската со субјектот (односно именката), тогаш се губи именската природа на партиципот и тој останува само одредба на предикатот (она што во некои граматика се нарекува герунд, а кај нас тоа е глаголскиот прилог на -јќи). Ако пак се изгуби врската со предикатот, тогаш партиципот се ограничува само на именска (атрибутска) функција со што престанува да биде партицип и станува глаголска придавка. Според тоа, партиципот имал посложена семантика, односно покажувал време, имал значење на дејство и состојба и можел да ги определува категориите вид и залог. Глаголската придавка, пак, имала вредност на изразување својство или карактеристика, но не го означувала ни времето, ни видот и ни залогот. Овие глаголски придавки во латинскиот биле определени со наставката -bilis (мак. -лив), а во грчкиот завршувале на -то-ς и -тео-ς.

Следуваат компаративни примери на партиципите⁵:

I. Сегашен активен пасив - претставува несвршено дејство кое се случува истовремено со главното дејство, кое во македонскиот одговара на македонскиот гла

⁴ Zdeslav Dukat, Gramatika grčkoga jezika, Zagreb, 1983.

⁵ Примерите се земени од класичните граматика на Гортан-Горски-Пауш, 1979, З. Дукач 1983 и Мусиќ-Мајнариќ 1970.

голски прилог на -јќи. Во македонскиот јазик овие партиципи се преведуваат или со: глаголски прилог на -јќи, глаголска придавка на -н, -т, глаголска именка на -ње и зависна реченица:

1. Legens disco →
  1. Читајќи учиме.
  2. Со/преку читање учиме.
  3. Додека читаме, учиме.
2. M. Catonem vidi in bibliotheca sedentem →

Го видов во библиотеката Катона

  1. кај што седи
  2. седнат
  3. седејќи / додека седи
3. Aristides animadvertit quendam scribentem →

Аристид забележал некого

  1. кај што пишува
  2. кој пишува
  3. додека пишува
4. Magister discipulum diligenter discentem laudat →

Учителот го гали ученикот

  1. којшто учи вредно
  2. кога учи вредно
  3. дека учи вредно
  4. ако учи вредно
5. Πρωταγόρας διελέγετο τοις μαθηταῖς δειπνῶν →

Протагора разговараше со учениците

  1. ручајќи
  2. додека ручаше
6. Πρωταγόρας ἔζη διδάσκων →

Протагора живеел

  1. од подучување (ученици)
  2. подучувајќи (ученици)

7. Εσθίει τι ἄμα διδασκόμενος →

Тој јаде нешто

1. додека учи
2. учејќи
3. при учењето

8. Χῶρει νῦν ἀπειλῶν →

Тој си оди сега

1. заканувајќи се
2. со заканување

9. Κύρος ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη οὐδενὸς κωλύοντος →

Кир се качи на планините

1. неспречен од никого
2. не спречувајќи го никој
3. без никој да го спречи

Пример со партицип на активниот футур:

1. Ave, Caesar imperator, morituri te salutant.

Здраво Цезаре императоре, те поздравуваат идните умрени (оние што ќе умрат / што се готови да умрат).

Дејството на овој партицип ќе се случи по дејството на главниот глагол и означува однапред одредено дејство или намера.

Примери со партицип на пасивниот перфект, нам добро познат партицип со оглед на тоа што е семантички напълно идентичен со латинската партиципска форма⁶.

⁶ Овој партицип кога стои покрај глаголите habeo и teneo се нарекува предикатен партицип и покажува трајна резултативна состојба: Cognitum, compertum habeo = *дознав, знам * имам дознајќи*; Persuasum habeo = *имам уверување, уверен сум, *се имам уверено*; Statutum iam habeo, quid mihi agendum sit = *веќе (се) имам одлучено што треба да правам*. Според авторите на латинската граматика (1979) од ваквиот предикатен партицип на пасивниот перфект во романските јазици се развил перфектот со „има“: сп. лат. amatum habeo; итал. ho amato; фр. j' ai aimé.

Дејството на овој партицип се случува пред дејството на главниот глагол и се преведува со глаголска приставка на -н, -т:

1. Romani Carthaginem expugnatam deleverunt. →
Римјаните ја разурнале освоената Картагина (= откако ја освоиле)
2. Ο ανηρ, ιδων την Οδατιν διακρουουσαν κεραννυσαν την φιαλην, ειπε στας παρ' αυτην. →
Човекот, здогледувајќи ја (откако ја здогледал) Одатис

1. како плачејќи
2. како расплакана
3. со плачење меша (вино) во чаша, рече застанувајќи (откако застана) до неа.

Овој пример многу јасно ја отсликува позицијата на партиципите, а интересен е и во поглед на семантичките варијации на македонскиот глаголски прилог на -јќи.

II. Следуваат примери со герунд:

1. Legendo librum delector. →
Уживам
  1. читајќи книга
  2. во читање книга
  3. кога читам книга (повторно истите опции како и партиципите)
2. Operam de linguae Latinae discendae. →
Се бавам со учење на латинскиот јазик.
3. Senatus consulibus creandis diem dixit. →
Сенатот одредил ден за бирање конзул.

Герундот имал вредност на глаголска именка со што и се преведува во македонскиот јазик (сп. *facultas dicendi* = способност за говорење)

Аблатив на герундот:

4. Errando discimus. →

1. Грешејќи учиме.
2. Со грешење / Преку грешење учиме.

5. Poetis legendis delectamur. → Уживаме

1. читајќи ги поетите
2. во читање на поетите
3. додека ги читаме поетите

III. Вредност на глаголска именка имал и супинот:

1. Ео dormitum. → *Одам на сїиене.*

Герундивот или (*participium necessitatis*) има вредност на глаголска придавка со трпно значење и изразува дејство што треба да се изврши: на пр. *discipulus laudandus*, 3 → *ученикої којшїо їреба да се фали* = фалениот ученик (сп. со партиципот *їиена вода*⁷ (т.е. вода за пиење / што може да се пие).

IV. На крај ќе ги споменеме двете глаголски придавки во грчкиот јазик и тоа: 1. со наставката -то- : λυ-τό-ς, -η, -ον со значење, односно со две вредности: а) разрешен (*solutus*) и б) разрешлив (*solubilis*); и

2. глаголска придавка на -τεο- : λυ - τεο - ς што е еднаква на герундивот или *participium necessitatis*: *оној кој їреба да биде разрешен* (*solvendus*).

---

⁷ примерот е споменат во докторската дисертација на Људмил Спасов.

Разгледувањето на грчките и латинските примери што ја изразуваат оваа категорија и покрај тоа што се повеќе од скромни, сепак можат да појаснат или потврдат некои ставови на наши проучувачи, споменати на почетокот, дека македонските глаголски имиња имаат вредност на партиципи и покрај тоа што доживеале одредена трансформација или прилагодување. Тие сепак ги сочувале главните карактеристики по однос на категоријалната функција, а ова е прашање кое останува отворено како нужно за поширока анализа.

На крајот, што се однесува до соодветните македонски еквиваленти на секоја поткатегија од категоријата *nomina verbalia*, може да се извлече заклучокот дека:

I. Соодветни македонски еквиваленти, односно замени на латинските партиципи би биле:

- 1) глаголскиот прилог на -јќи
- 2) глаголската придавка на -н, -т
- 3) глаголската именка на -ње
- 4) описен превод (со зависна реченица)

II. Соодветни македонски еквиваленти на латинскиот герунд би биле:

- 1) глаголскиот прилог на -јќи
- 2) глаголската именка на -ње
- 3) описен превод (со зависна реченица)

III. Соодветни еквиваленти на супинот се: само

- 1) глаголската именка на -ње

IV. На латинскиот герундив и грчките глаголски придавки на -то – и -тео – би одговарале : 1) глаголската придавка на -лив, и -н, -т ; и 2) описен превод со

релативна реченица. Овие поткатегории не спаѓаат во партиципи бидејќи ја имаат изгубено врската со предикатот.

УДВОЈУВАЊЕТО НА ОБЈЕКТИТЕ ВО РАСПРАВАТА
„БОГОМИЛИТЕ“ ОД КОСТА РАЦИН

Многу пати предмет на анализа на наши проучувачи бил јазикот на Коста Рацин¹, а одделно и македонскиот текст на расправата под наслов „Богомилиите“². Познато е дека овој текст настанал кон крајот на 1939 година, а е објавен во 1950 година од Ѓ. Шоптрајанов во списанието „Македонски јазик“ (I и II година)³. За подвлекување е фактот дека македонската верзија

---

¹ Блаже Конески: *Како работел Рацин над „Белиите муџри“*, Нов ден - Скопје: 1947, III, 4-5, стр. 21-39, *За Рациновата работа „Богомилиите“* Нов ден - Скопје: 1948, IV, 6, стр. 34-39, „Богомилиите“ од Коста Рацин, Книга за Рацин 1943-1963: зборник од студии, статии и прилози. - Скопје: 1963, 104-108; *Како работел Рацин над „Белиите муџри“* Книга за Рацин 1943-1963: зборник од студии, статии и прилози. - Скопје: 1963, 133-149, *Анализа на јеснајта „Ленка“ од Кочо Рацин* Предавања на XII семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, 1979, 13-15, *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје 1980; Александар Цукески, *Формите и синтаксичките модели за исказување на објектот во лирикајта на Кочо Рацин*, Лзб. XXXI, 1984 кн.1

² Лилјана Минова-Гуркова, *Системот на сврзувачките средства во текстовите „Богомилиите“ од Коста Рацин*, Годишен зборник на Филолошкиот факултет - Скопје: 1990, 93-111; *Заменските зборови во расправата „Богомилиите“ од Коста Рацин*, Годишен зборник на Филолошкиот факултет - Скопје: 1991, 19-48 и во *Сврзувачките средства во македонскиот јазик*, Детска радост - Скопје: 1997, 39-64

³ Ѓорѓи Шоптрајанов, *Македонскиот текст на „Богомилиите“ од Рацина*, „Македонски јазик“, Скопје 1950 и 1951 год. I и II.

на оваа расправа, „која, како што е познато, се разликува од оние напишани на српски јазик, на дело и непосредно го покажува ставот на Рацин спрема прашањето за македонскиот јазик, неколку години пред неговото кодифицирање“ (Минова-Ѓуркова, Л. 1997: 39-40).

Во овој прилог ќе се обидеме да ја согледаме состојбата во поглед на удвојувањето на објектите (директниот и индиректниот) во јазичниот израз на Коста Рацин во овој текст.

* * *

Познато е дека важна синтаксичка категорија во оформувањето на македонската реченица е објектот (директниот и индиректниот), а пак едно од суштествените обележја на македонскиот народен и на македонскиот стандарден јазик е удвојувањето на објектот.

Врз основа на 150-те примери - ексцепиран материјал може да се каже дека јазичниот израз на Коста Рацин е богат со употребени форми на објектот (и на директниот и на индиректниот).

Ќе започнеме со анализата на примерите во кои е застапен директниот објект.

Во јазичниот израз на Коста Рацин има мал број примери со замени во функција на директен објект – неудоен. Колебливоста на Рацин во однос на удвојувањето ја согледуваме кај показната замена *шова*. Оваа показна замена во еден пример ја сретнавме употребена самостојно.

- Еден крајок историски преглед ќе ни помогне да видиме *шова*. (21)

Треба да забележиме дека и во следниве примери ја сретнуваме оваа показна замена, но заедно со замена *се*⁴ во функција на директен објект - неудоен.

- *Таква свети учеа дека се шова најправил ѓаволои, та со шова тија веруеја дека светиов е создаден ои бога и ѓавола или поширокоозначено, во светиов владеаи и се богаи вечно едно со друго - доброио и злоио. (229-230)*
- *Се шова правеле ои здрава тамеи, а не по волаи на некој бог. (230)*
- *Зашова богомилити почнаја тија леѓенди да ги преведуаи, доиеруаи на народно разбирање и самити праваи нови, а **сичко шова** народои зимае со душа. (41)*

Во следниот пример ја сретнавме и показната замена ова заедно со заменката *се*:

- *И еие зошито кога ги завладаја славјанскити феодали и кога тија почнаја да им го гатаи шој демократиизам, да ги поробујаи, да им ја зимајаи земјаи и учаи после како **се ова** ситане со некоа виша сила - еие кога богомилситиво се јави како опозиција сиротиим. (21)*

Од останатите замени во функција на директен објект - неудоен ги сретнавме неопределената *нешито* и одречната замена *нишито*.

- *Но кога се зајакна на неја, богомилситиво премина ои религиозна на светиска критика, та ситана **нешито ново** и по содржание и по форма: ситана чисито славјанска верско-дуалистичка и социална опозиција, сиротиим државноио христијанство и неговити ненародни разбираија и сиротиим феодализмои. (229)*

⁴ Во стандардниот македонски јазик не може да стои *се шова* (в. Конески, Бл. 1982: 340-341)

- Да ли некој ќе се *присејти* колку *и* такви сказни чул ои *својте* *сти*ари, и да ли ќе може да разбере **нешто** ои народна *фи*лософија *што* е во ним? (41)
- Бо *нема* **ништо** со ова *што* е на земјава, демек не е вис *тина* ои *што* *жи* дал и *по*вои *и* феодали *и* *се*та лошо *и* *што* идела ои ним. (18)
- За сво *што* време, за Средниот век, *не*маше **ништо** *и*о револуционарно ои ова! (77)

Во текстот *Бо*омили *го*лем е бројот на примерите во кои Коста Рацин употребува неопределена именска група во функција на директен објект.

- *Ќе* се зачуди ли некој *ко*га ќе чуе како *ка*ј нас у *X*. век живеале и држале **и**ламени **и**ројоведи *и* такви луѓе, кои со сво *што* идеи биле како *и*реч *и* на ои *и*ес *и*в *и*и *и*росве *и*и *и*ели ои *XVII* в.? (188)
- А *што*ја *што* учеја **и**акво *учение*, се *вика*ја моно *и*е *и*и. (229)
- То *га*ј знаеле само за некои *бо*гови *што* владееле во *и*природа *и*а - давале **до**жд **ели** **и**рад, **сл**нце **или** **з**имо *и*и *и*н., но не знаеле и не сакале да зна *и*и за *и* такви *бо*гови *што* им се мешале во социалниот *живо*и. (230)
- *С*тарејини *и*и на задру *и*и си *жи* бирале сами, **во**јна **и** мир *сврзу*вале на собори. (230)
- После, бидејќи да *х*ристиан *и*во *и*о беше народна *вера*, лесно можеше народот да се завее, како *што*ја *вера* *го*вори **и**с *и*на. (230)
- Ако е *го*спод *што*лку силен, *вика*ле дуали *и*и *и*и, *зо*што *што*гај дозволуе **ло**шо *и*и? (17)
- На *и*осле, и сама *и*а *и*природа околу човека било о *гле*дало на борба *и*а на две *сти*и *и*а *и*ака, она *и*а

човечка мисла, недоволна од догмичките на црквата, навојжала **одговор** на разни војпроси во дуалистичкото разбирање на светов. (18)

- Само кога **иаква мисла** мисли, се јавуе боџ на човека, но иштом мислаиша човечка е зайлеиена со земни и материјалени работи - иретиануела да биде божја. (18)
- Не веруеле да Христос иривел **чудеса** и викале да е ишова сичко измислено ои иоивиче. (20)
- Најнаиред ишито ни иаџја во очи ои овова е, дека боџомилити ирви се диџајати ироитив верскиите догми како окови на човековиот разум и сакајати **слобода** за мислаиша. (20)
- Овова е за нас мноџу важно, не само ои боџомилсивоито е наше културно наследство, ами ои е и една важна историческа иојава на нашиот народ, коа ошави **големи следи** во неџовиот живот. (21)
- Како војничко, блџарското илеме веднаџа организирало ишаму **војничка држава** и ишаја иосиетено се ширела. (38)
- По иример на Византија и ишаја иочна да ирави **цркви и манастири**, а феодалните да им давајати земји, ишито се зимаја ои сиромашните селани. (39)
- Со сити свои крајни изводи, боџомилсивоито внесе **нови моменти** во мислената облас. (77)
- Не иребе да иравиме и ние ои боџомилсивоито **нова вера**, ои иомина времето на верити, сеџа е времето на наукаиша и на иролетариатот ишито ке џи иосиитне смелити замисли на нашите боџомили. (79)

Неудвоениот директен објект се сретнува и во примерите со субјективно и објективно неопределените именски групи.

- *И така, кога ја виделе другата страна на оваа религиозна догма, нивната наука добила „смртно објаснен вид“ за феудалниот систем: боготомилското учење сакало равноправие за сичките луѓе, било против господарите, бољарите, поповите и сите земни јадачи, и сакале, уште во историски незрели услови, да уредат **едно браќерско и равноправно општество**, на основа на сарославјанскиот аграрен демократизам. (189)*
- *Ете, овај сказан, песни и басни и философијата што е во нив, беше духовна храна на нашиот народ низ големите векови, овај назид во народната душа **една јака створена** на истина и вера во крајната победа на правдата, а не својо христијанство и восхвалението на царите! (41)*
- *На сите народни верувања, иако овај си бејаше фантастичен, нереален, боготомилскиот им даде **еден разумен вид**. (77)*
- *Бугарите биле едно азијатско племе, што навлегло преку Дунав и завладеало **некои славјански племиња** отаде Свара планина. (38)*
- *Овај токмо сега му е месото да си кажеме **некоја дума** и за значението на овакви мисли и за нас, Македонци. (79)*
- *Туку, сакаме да кажеме, кога некој Вулич или Балиќич, или некое нивно коило, ќе земе **некоја надуена цопа** и ќе праша: Ами каму ви цареви и кралеви и овај за земјата македонска? - да му речиме: еве ни го дедо Боготомил! (79)*

Удвоениот директен објект во стандардниот македонски јазик редовно се удвојува со соодветна кратка личнозаменска форма, кога е претставен со долгите форми од личните заменки, со самостојно употребена

показна замена, или, со други зборови, со релативна замена во релативната дел-реченица, а пред сè со определена именска група, и тоа: со членските морфемии, со показните замены, или пак со сопствените имиња.⁵

Во јазичниот израз на Коста Рацин најголем број примери во кои е удвоен директниот објект се примерите што содржат определена именска група, поточно именска група со член. Како што започнавме и во делот на неудоениот директен објект, така и овде, најпрвин ќе ги наведеме примерите што содржат заменски зборови.

Долгите заменски форми се удвоени со кратки заменски форми во два примера:

- *За негова чест̄ и денеска едно село околу Велес се вика Боџомила, а и сичкӣте учени **него̄ то̄** признавајат̄ како прв славјански реформатор и прв борец во Средниот век за ошт̄ити човечкӣ правдини.* (40)
- *Многу леӣоисцӣ **џи** викајат̄ **ним**⁶ Македонски слајјани, а земјата̄ нимна - Славунја.* (38)

Колебливоста при удвојувањето на директниот објект во јазикот на Коста Рацин, веќе споменавме, е изразена во примерите со показната замена *џова*. Во следниве примери истата замена е удвоена.

- *И цар Борис **џова то̄** направи во 865 г.* (39)

---

⁵ в. Минова-Гуркова, Л. 1994:195

⁶ Оваа форма од долгите личнозаменски форми, како и форми од други зборовни групи изведени од неа, се сретнуваат во јазичниот израз на Коста Рацин како карактеристика на неговиот говор, а не се влезени, подоцна, во стандардниот македонски јазик.

- *А кој му **џо** осџави на народоџи **џова**? (41)*

Релативната заменка во релативната дел-реченица редовно е удвоена.

- *Еџе зоџиџо сџана нужно и Блџарија да сџане хрисџијанска држава, да се џокрсџи цароџи и народоџи **џиџо џо** владее. (39)*

- *Оџаде може да се види сеџо учење за соџијалнаџа реформа **џиџо** сакале да **ја** најраваџи боџомилиџе, чунки мноџу друџи книџи **џиџо џи** џишале сами се изџорени, а и самиџе боџомили немале никаков најишан џроџрам за своџо уредување, ами сакале да се живее џо сџаро-хрисџијански. (19)*

- *На џаја основа сеџа веке цркваџа учеше како и феодалиџе и властџа и земџиџе **џиџо џи** владееџи им се дадени оџи боџа, џа и робјеџо и слуџиџе и соромасиџе да се од боџа - чунки џака и џака џој им шеџнал на своџе џророџи коџа џиша џаџјале у занос... (231)*

- *Таја криџика џочнала со дуалисџичкоџо учење на онија секџи **џиџо џи** рекофме џонаџред, џа џосле кај боџомилиџе сџанала и оџиџо соџијална криџика. (17)*

Остатоци од старата акузативна форма во функција на директен објект сретнавме со именката од машки род човек.

- *Но и џобедатџа дојде: новаџа класа џобеди, се сринаја средновеџниџе доџми, и мислаџа се вивна слободна, да џосџиџне џолкува човечки усџехи - да **џо** џолку ослободи **човека** оџи злоџо, оџи џешкиџе услова, оџи незнаење и џнасно роџсџво! (77-78)*

- *Но ако и џаја класа брџу се џокажа џјаволска, ако и буржоазијаџа сџана џоџисничка класа, џа џаја **џо** зароби **човека** и неџоваџа мисла - новаџа класа, наследникоџи на буржоазијаџа, џролеџариаџоџи - џо диџа*

и носи најпред смело знамејо на слободајта и заветјој на боџомилијте! (78)

Следуваат примерите со именки определени со член, за кои кажавме дека се многубројни. Во нив удвојувањето е соодветно со кратките личнозаменски форми за трето лице *џо*, *ја* и *џи*, т.е. со формите од анафорската замена.

- *Народој џо* учеле да не оди јо црквјте, да не се крсјти и моли на никакви светјци, чунки џосјод на секоџо му дал разум шјто да јрави, а не да се моли и да чека. (40)
- *Човек бил слободен да џо ојврли злојто* и да заживее јо својјта совесј, јо разумој и јравдајта,... (20)
- *Мездрейо на хрсјтанскајта вера беше во верувањтејо дека свейов џо* создал еден боџ ојтец, шјто е цар на земјјта и небојо. (229)
- *Зошјо феодалијте џо најравиа хрсјтансјвојо државна вера?* (230)
- *Било јосле јриродно дека јројив јтакво учење се диџнало се шјто живеело јоџај ој народна мака - и јојовијте и калуџеријте и феодалијте со ним, ојти боџомилскајта вера џо јодкојуела шемелој на нимнајта влас.* (19)
- *Боџомилијте учеле дека џосјод не џо создал небојто, земјјта* и сичко шјто се навоџја на неја, јта и феодалнојто уредување на свейов. (19)
- *Заре во класичнајта земја на царскијте манасјири и лаври, земјјта на чиој јазик Славјанијте за јрв јатј чуле за хрсјтансјво и јтолку време на јој јазик ја слушале кројкајта хрсјтанска јројовед за јомирение со сичко - заре јтаја земја, ушјте у никое време на*

европскиот Среден век, да даде преглед на оние бунтовници од XVII век, што зборувале за некое „природно право“ на чоека, за равенство на сите луѓе, и сакале „бездржавно“ уредение на светов? (188)

- Ние, Македонците, по патот на деда Богомил, по мислата на неговата вечна борба, по патот на неговата силна вера - ќе си **ја** дочекаме и **нашата зора!** (79)

- Зошто славјанските феодали се покрстиле, демек **ја** оставиле **верата** на народот? (230)

- Иако верата говореше дека сè е во волјата на оној цар што бил на небо, земниот цар лесно **ја** уреди **работата**, та сè што правеше он да изгледа како да е наредено од тој што е на небе. (230)

- Човек требало да **ја** слуша **црквата** што му заповедуе и по неја да се влада. (231)

- Разбира се, сè што тоа имало огромно значење за феодалите, и затоа они силно ја закрепиле и **ја** потврдиле **црквата**. (17)

- Развивајќи ја онакакај идеологијата на манихеите, тие викале, дека не е верно да биде **ја** создал **земјата** за седум дена и **ја** наредил како што ја гледаме. (18)

- Не признавале никаква власт и од сè на веков највечку **ја** ценеле **слободата** на совеста и на човека. (20)

- На тие свои собранија они **ја** развивале **својата наука**, но нема место овдека да ја изложуваме, чунки е многу маина и треба бавно да се разјасни, а од сè што рековме до сега јасно најпрвине нејзини основни заклучениа. (40)

- На народот му беше туѓа, чунки **народната душа ја** занимаваја по-живи работи од догмите. (41)

- *Неможеме овдека да се задржаваме на ним, но кој би се интѐресуел за оваја работѐа, нека **ја** прочетѐе **книга-ѐа** на Ј. Иванов „ Богомилски книги и легенди“. (41-42)*
- *Тој **ја** прoширил **блгарската** земја дури до Македонија. (38)*
- *Тија прoкмо беја феодални, чунки учеја за прoваѐа на болари и шѐо **ја** владејатѐ земјатѐа и роби, шѐо ја работѐатѐ ѐаја земја. (39)*
- *Затѐова боѐомилитѐе учеле дека **човекоѐ** со прoлоѐо **ѐо** создаде сатѐанал, а боѐ му **ја** даде само **душатѐа**. (18)*
- *Боѐ нема нишѐо со оова шѐо е на земјава, демек не е висѐина оѐи прoј **ѐи** дал и **прoвотѐе и феодалитѐе и сѐа лошотѐа** шѐо идеала оѐ ним. (18)*
- *Ти се соживеле со народнатѐа душа, убаво **ѐи** разбрале **нимнитѐе прoпрѐби**, и со своатѐа „нова“ наука силно **ѐо** исѐлашиле **сѐариотѐ свѐи**, „уреден прoака оѐ боѐа“. (189)*
- *Еѐе, со прoквиа свои идеи боѐомилитѐе сѐанале висѐински прѐѐечи на она европѐјски мислитѐели, шѐо прoсле, прѐзнани [прѐзнатѐи?] прo прoраѐатѐа на боѐомилскиѐе мисли, се ослободиа оѐ верската доѐмаѐика и **ѐи** удриа **премелитѐе** на европѐјскиотѐ Ренесанс. (189)*
- *Оѐи прoшѐивно оѐ наукаѐа на државноѐо христѐиансѐво, внесено во народотѐ одозѐора, оѐ самитѐе државни ѐлаватѐори, и пренесено оѐ Византија, идејно да **ѐо** закрепѐи **славјанскиотѐ феодализам** - прoшѐивно оѐ се прoва, боѐомилсѐвоѐо никна во самитѐи народ, **ѐи** прoвлече **широкитѐе народни маси** и во верско оѐозициона форма **ѐо** орѐанизира **народниотѐ оѐѐор** прoшѐив феодалитѐе. (228)*
- *И прoака, оѐ чисѐо верска сѐкта, боѐомилсѐвоѐо сѐана широко народно-реформатѐорско прѐечение, со*

о̄творени ӣнденцији да **џо** ӣромени **социалнио̄и живо̄и**. (228)

- Чунки ӣова **џи** мина **рамкиӣе** на една верска секџа и се раишири како народно, иӣом **џи** зафана **економско-кулџурниӣе нужди** на народо̄и. (229)
- **Ги** нејкеле **иконӣе**, џи фрлале о̄и црквиӣе, и џи смеџале за ӣросџи иӣици. (20)
- Владеењето на ӣаја земја сџана наследно, чунки сино̄и на феодало̄и **џо** наследуеше **ӣаӣко̄ио**. (39)
- Коџа **џи** ӣокрсџиа **славјанӣе** и коџа новаџа вера сџана о̄ишџа наука, сџараџа вера на славјанӣе беше слаба да се бори со неја. (40)
- Мразејки **џи ӣо̄овиӣе** и **калуџерӣе**, боџомилиӣе не се молеле ӣо црквиӣе ами ӣо куќиӣе и дружи о̄творени месџа. (40)
- Далеку сме о̄и ӣова да кажеме како ние денеска ӣребе да **џи** воскреснеме **боџомилскиӣе веруанија** ӣака како иӣо џи учеја они. (78)
- Не ӣребе да ӣравиме и ние о̄и боџомилсџиво̄ио нова вера, о̄и ӣомина време̄ио на верӣе, сеџа е време̄ио на наукаџа и на ӣролеџариаџио̄и иӣо ке **џи** ӣосџиџне **смелӣе замисли** на нашӣе боџомили. (79)

Во следниов пример сретнуваме супстантивизирана придавка во функција на удвоен директен објект:

- Ако сџӣе цркви и сџӣе вери учеа дека има небесен живо̄и и со ӣоа служеа на онија иӣо на човецџӣе им **џо** о̄иимаја **земнио̄и**, боџомилиӣе, у верска форма рекова една крајно сџроџиверска исџина: нема задџробен живо̄и, ами целџа на човечкио̄и живо̄и е да се бори со зло̄ио и доолижуе до вечнаџа исџина. (78)

За одбележување се примерите во кои удвојувањето на директниот објект е со неопределена именска група:

- *И за да **ја** зајакне **ѿаква своја држава**, Борис решил да ја уреди како **ѿимероѿи** на **ѿогашинаѿа држава** - Визанѿија. (39)*
- *Ако **ѿаква гениална мисла** нашиѿе богомили **ја** најдова во мисѿична форма, еве дека денеска наукаѿа ја оѿкрива како наука. (78)*

Во примерите во кои може да се сретне ономазиолошки определена именска група во функција на директен објект, Коста Рацин редовно ги удвојува.

- *Своиѿе верни **ѿи** учеле да **ѿо** мразат **крсѿоѿи**, да не **ѿо** целивајат, да не му се клањајат, чунки на крсѿ Евреиѿе **ѿо** расѿнале **Исус**, човекоѿи **ѿиѿо** учел најголемиѿе висѿини, **ѿа** како може хрисѿианецоѿи да милуе крсѿ?*
- *Сѿоред најсѿариоѿи визанѿиски леѿоѿисец **ѿиѿо** ја бележел славјанскаѿа исѿорија, К. Порфирогениоѿи, во 676 **ѿод**. **ѿеѿи** славјански **ѿлемиња**: Драговиѿи, Секулиѿи, Рунджани, Сѿрумани и Брсјаци, неможејки да **ѿо** земат **Солун**, **ѿи** завзеле богаѿиѿе обласѿи околу **ѿој** **ѿрад**. (38)*
- *Првиѿе хрисѿијански учѿѿели, висѿина, **ѿо** ѿредоа **Св. ѿисмо** и друѿи книѿи, но со ним **ѿи** ѿредоа и државниѿе и ѿравни закони на Визанѿија. (39)*
- *Прваѿа богомилска **ѿруѿа**, оѿи која се равија сѿѿе **ѿо** неја, беше оѿи ѿлемеѿо на Драговиѿиѿе, и сѿѿе учени денеска **Драговичкаѿа ѿруѿа ја** смеѿајат како мајка на богомилсѿивоѿо. (40)*

Удвоен директен објект се сретнува и во примери во кои именската група е определена со показна замена.

- *И еџе зошџо коџа џи завладаја славјанскиџе феодали и коџа џиџа џочнаја да им џо џазайџ џој демо-краџизам, да џи џоробујаџ, да им ја зимајаџ земјаџа и учайџ џосле како се ова сџануе со некоа виша сила - еџе коџа боџомилсџивоџо се јави како оџозиџа сџроџи ним. (21)*
  - *Тија џокмо беја феодални, чунки учеја за џравайџа на бољари шџо ја владејаџ земјаџа и роби, шџо ја раб-оџайџ џаја земја. (39)*
  - *И може ли денеска да ја наследи џаја исџина друџ некој, освен џролеџаријаџоџ? (79)*
  - *Арно ама, ако далечноџо минало џи скри во џемно џиџа наши славни луџје, ако оџиноџи и ножоџи, џа џакозоџи и бесоџи на џравославниџе калуџери и славјанскиџе феодали рџна да џо соџре сџоменоџи за ним - осџанала џак, во исџориаџа на човечкаџа борба, свеџлаџа исџина за боџомилиџе. (188)*
  - *И заре можело џој боџ да џи милуе и сиромасиџе и силнициџе, џа бидим џој и да џи дал џиџа силници со неџова воља да владеаџ над сиромаси? (17-18)*
  - *Зайџова боџомилиџе џочнаја џиџа леџенди да џи џре-ведуаџи, доџеруаџи на народно разбирање и самиџе џравайџ нови, а сичко џова народоџи зимаџе со душа. (41)*
- Именската група определена со општа замена, покрај примерот во кој не е удвоена, сретнавме и примери во кои истата се удвојува.
- *Во сџаро време вераџа беше врховна наука, џаја џи собираџе во себе сџиџе философски, џприродни и оџиџе-сџвени-џравни, морални и друџи науки. (229)*
  - *Ако е џосџод добар, ако џој значи исџина и добрина - не може џој да џи создал сџиџе лоџи рабoџи на свеџов,*

како ш̄ӣо се феодалӣӣе, лошӣӣе инс̄ӣик̄ӣи и се ш̄ӣо е лошо и о̄ӣ кај ш̄ӣо иде лошо̄ӣја̄ӣа. (229)

- Учеле дека феодалӣӣе и го̄с̄ӣодарӣӣе не се о̄ӣ бо̄а, никоа влас̄ӣ над човека не е о̄ӣ бо̄а, и **г̄и** мразеле и на̄г̄рдуеле **сӣӣе силници и јадачи** на све̄ӣов, и на секој роб му викале да не работи на го̄с̄ӣодаро̄ӣ свој. (20)

Во понатамошната анализа ќе ги разгледаме примерите со идниректен објект. Веднаш да забележиме дека примерите што содржат индиректен објект се во помал број во однос на примерите што содржат директен објект. Индиректнозависната именска група, со која се именува адресатот или целта на дејството, според денешната состојба, како што е познато, се јавува со граматичкиот предлог *на*, освен со синтетичките падежни форми на некои заменки⁷.

Во јазичниот израз на Коста Рацин сретнавме еден пример со показна замена како определба на именска група, употребен во функција на индиректен објект - неудоен, што не е својствено за македонскиот стандарден јазик:

- Ако сӣӣе цркви и сӣӣе вери учеа дека има небесен живо̄ӣ и со ш̄оа служеа **на онџа** ш̄ӣо на човецӣӣе им го о̄ӣимаја земнио̄ӣ, бо̄гомилӣӣе, у верска форма рекова една крајно с̄ӣро̄ӣиверска ис̄ӣина: нема зад̄г̄робен живо̄ӣ, ами цел̄ӣа на човечкио̄ӣ живо̄ӣ е да се бори со зло̄ӣо и доолижуе до вечна̄ӣа ис̄ӣина. (78)

Од заменскиот систем во функција на индиректен објект Коста Рацин ја удвојува само општата замена *секој*.

---

⁷ Минова-Ѓуркова, Л. 1994: 191

- *Народоѝ го учеле да не оди ѝо црквѝе, да не се кр-ѝи и моли на никакви свейци, чунки го сѝод **на секоѝо му** дал разум иѝо да ѝраѝи, а не да се моли и да чека. (40)*

Од именскиот систем Рацин го удвојува индиректен објект во примерите во кои има определени именски групи со член:

- *На ѝаја осноа сеѝа веке црквѝа учеше како и феодалиѝе и власѝа и земјѝе иѝо ѝи владеаѝ им се дадени оѝ боѝа, ѝа и робјеѝо и слуѝѝе и соромасѝе да се од боѝа - чунки ѝака и ѝака ѝој **им** шейнал **на своѝе ѝророци** коѝа ѝа ѝаѝале у занос... (231)*
- *Чунки ниѝѝо не бивало без боѝа, а ѝој **им** се јавуел **на човецѝе** ѝреку свейциѝе. (231)*
- *И ѝака боѝомилиѝе дошле до заклучение дека сеѝа вера на државноѝо хрисѝиамсѝво е лажна, дека ѝо црквѝе владеаѝ ѝјаволиѝе, и дека земјѝа **на феодалиѝе им** ја дал ѝјаволоѝ, а не го сѝод. (18)*
- ***На народоѝ му** беше ѝуѝја, чунки народнаѝа душа ја занимаваја ѝо-живи рабоѝи оѝ доѝмиѝе. (41)*
- *А кој **му** го осѝави **на народоѝ** ѝова? (41)*
- *Ако сѝе цркви и сѝе вери учеа дека има небесен живоѝ и со ѝоа служеа на онаја иѝо **на човецѝе им** го оѝимаја земниоѝ, боѝомилиѝе, у верска форма рекова една крајно сѝроѝиверска исѝина: нема задѝробен живоѝ, ами целѝа на човечкиоѝ живоѝ е да се бори со злоѝо и доолижуе до вечнаѝа исѝина. (78)*

Во еден пример удвојувањето на индиректниот објект е спроведено со лично машко име, и тоа е дадено во падеж, што не беше случај при удвојувањето на директниот објект.

- *И сега кај нас има една такава народна сказна, во која се кажуе како ѓјаволои му ја дава **на Адама** земјата под кирија... (18)*

Останаа уште примерите со општа замена како определба на именската група во функција на индиректен објект - удвоен.

- *Сичко тоа е ѓјаволско, учеле боѓомилиите, ои висинаи божија е просија и му се јавуе **на секој човек** во неговаија чистија савести. (18-19)*
- *Учеле дека феодалиите и ѓосиодариите не се ои бога, никоа власт над човека не е ои бога, и ги мразеле и нагрдуеле сиие силници и јадачи на светиов, и **на секој роб му** викале да не работи на ѓосиодарои свој. (20)*
- ***На сиие народни верувања**, иако тија си беја фантасиични, нереални, боѓомилсвоио **им** даде еден разумен вид. (77)*

Од богатиот илустративен материјал извлечен од расправата *Боѓомилиите* може да се дојде до заклучок дека Коста Рацин (со мал број исклучоци) ги користи истите збороформи и модели за изразување на објектот (директниот и индиректниот) што се користат во современиот македонски (стандарден) јазик.

Удвојувањето на објектот (на директниот и на индиректниот) се среќава, речиси во сите примери во кои може да се сретне и денеска, во стандардниот македонски јазик. Исклучок се неколку примери при удвојувањето на директниот објект, во кои не се удвојува една членувана именска група, потоа неколку примери со показната замена *тоа* плус *се* (односно *ова* плус *се*), како и во еден пример именска група со општа замена како определба. Исто така, исклучок се и неколку примери при удвојувањето на индиректниот објект,

во кои не се удвојува една показна замена и една именска група определена со општа замена.

Меѓутоа, се сретнуваат примери во кои неопределената именска група во функција на директен објект се удвојува со соодветна кратка личнозаменска форма. Ваквата појава не ја познава стандардниот македонски јазик, сепак соодветни примери се сретнуваат и во јазикот на авторите во деветнаесетиот век.

Од досега кажаното, едноставно, може да се констатира дека јазичниот израз на Коста Рацин соодветствува со македонскиот стандарден јазик.

КОНПРИЛОШКИТЕ ОПРЕДЕЛБИ

Познато е дека Благоја Корубин допрел во речиси секоја пора од јазикот, но си даваме за слобода да кажеме дека ни се чини можеби затоа што раководел со проект чија проблематика е синтаксата, оваа дисциплина од јазикот ја обработувал повеќе од останатите јазични области. И овој напис е во негова чест и е токму од синтаксата на која Корубин работел до последните денови од својот работен и животен век.

Определувајќи се за предикативното јадро т.е. глаголската форма како центар на реченицата за прилошките определби зборуваме како за неопходни реченични членови. Прилошките определби, воопшто, го определуваат дејството што се врши со глаголот во однос на различни околности и тоа: местото, времето, начинот, целта, условите итн. Таа претставува општозависна именска ИГ или пак еквивалент на општозависната ИГ.¹

Конкретно, задржувајќи се на прилошката определба за начин, притоа апстрахирајќи се од категоријата начин како категорија на глаголот, велиме дека таа го определува начинот на одвивањето на дејството. Прилошката определба за начин се изразува со повеќе средства.

---

¹ Л. Минова-Ѓуркова, *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Скопје 1994, стр. 202.

Основно средство за изразување се прилозите за начин. Пр. *Јана **џорко** зајлака; Тивко им се приближи еден човек; Ситарецот изгледаше **смешно** во широкиите бечви; Кукаџа на домаќиниите беше **скромно** уредена; Откако ја зеде книжата цело поладне **задлабочено** ја читаше.*²

Друго средство за изразување на прилошката определба за начин е општозависната ИГ. Од своја страна пак општозависната ИГ може да биде претставена на различни начини и тоа:

- со предлог и именка, пр. *Ловецот клекна **на колена** и нанишани, поодувајќи го дивечот со првиот испрел; Мајката **со шејот** му зборуваше на дејетио; Девојчето го пречека **со насмевка**;*

- ИГ може да биде претставена со предлог + придавка + именка, пр. *Говорот на Прејседателот беше примен **со ѓромогласен ајлауз**; Синој се однесуваше кон родителите **со нужната почин**;*

- ИГ може да е претставена и со предлог + заменска форма + именка, пр. *Сакаше **по секоја цена** да узнае што се крие под тие гробини;*

- потоа ИГ може да е претставена со предлог + заменска форма + придавка + именка, пр. *Таа го занесе Миле **со својата невидена убавина**;*

- општозависната ИГ во функција на прилошка определба за начин може да се јави со предлог + глаголска именка, пр. ***Со брзање** се ујати кон домој; Проблемите бараат акција, не се решаваат **со седење** и **очекање**.*

---

² Поголемиот број примери во текстот се од картотеката на Одделението за современ јазик при ИМЈ.

Во одредени случаи и глаголскиот прилог може да има значење на прилошка определба за начин. Пр. *На а̀олоӣ с̄иоеше̄ ње̄ӣ-шес̄ӣгодишно̄ де̄ӣе ӣ љӣ љле-даше̄ **смешкајќи се*** (т.е. со насмевка или со смешкање); *Мајка̄ӣа̄ љо̄ ис̄пра̄ӣӣ сино̄ӣ **џлачејќи*** (т.е. со плачење или со уплакани очи). Глаголскиот прилог може да биде развиен и во зависна дел реченица. Пр. *Додека̄ љо̄ чекаа̄ ручеко̄ӣ Данчо̄ љӣ занимаваше̄ љос̄ӣӣӣе̄ **кажувајќи им разни вицevi.***

И фразеолошките изрази се јавуваат како средство со кое се изразува прилошката определба за начин. Пр. *Живее **на висока нога**; Зборува **во ракавици ӣӣн.***

Многу често прилошката определба за начин може да биде изразена по пат на споредба со вторичниот предлог како.

- Овој предлог во прилошка определба за начин може да оди со именка, пр. *Го сака **како син**; Се џресе **како џра̄ӣ; Живеа̄ӣ како куче̄ӣо и маче̄ӣо;***

- потоа може вторичниот предлог како да се јави со предлог + именка, пр. *Со зборови сече **како со сабја**; Вес̄ӣа̄ љо̄ џресече **како со нож**;*

- како + придавка + именка, пр. *Иако беше сè уӣӣе̄ млада беше з̄рбавена **како с̄ӣара баба**; Го џречекаа̄ **како најблиски роднини**;*

- како + заменски збор, пр. *Живеа̄ӣ **како никој никаде**;*

- има примери кога во функција на прилошка определба за начин се јавува вторичниот предлог како во развиени ИГ зависни од име. Пр. *Рика **како ма̄аре на џразни јасли**;*

- или дури во зависни дел реченици, пр. *Се смур̄ӣӣ **како кога ќе вrne.***

Покрај споменативе можни се и уште бројни комбинации меѓу различните видови зборови кои формално ја изразуваат прилошката определба за начин.

Во однос на семантиката исто така можат да се направат одредени разграничувања кај прилошките определби за начин, иако сите во основа го определуваат глаголското дејство по однос на начинот на неговото вршење.

Така, прилошките определби за начин можат да означуваат квалитет на глаголското дејство. Пр. *оди брзо*, *зборува милозвучно*, *ишишува убаво* итн.

Прилошката определба за начин може да ја означува состојбата на вршителот на дејството. Пр. *лежеше со ошворени очи*, *влезе со страв*, *излезе со задоволно лице* итн.

Потоа прилошката определба за начин може да означува заедничко т.е. одделно извршување на дејството од страна на вршителите на дејството. Пр. *џи џосџроџа во двојки или џо дваџа*, *одеа секаде заедно*, *рабоџеа во мали џруџи*, *се враќаа колекџивно* итн.

Еден вид резултат од дејството може да се изрази со прилошката определба за начин. Пр. *џосџинската екиџа си замина дома со џриумф*, *исџиџоџи џо џолоџи со десџка*, *се враџи од џрвенсџвоџо со два-наесџ медалџи* итн.

Ова се можеби највоочливи, но не и единствени семантички разлачувања на прилошката определба за начин, бидејќи таа дава мноштво семантички нијанси при определувањето на начинот на вршењето на глаголското дејство.

ЗА СЛОЖЕНИТЕ СИНТАКСИЧКИ КОНСТРУКЦИИ

Реченицата како основна синтаксичка единица е дефинирана на најразлични начини. Ако дефинирањето го условиме со постоење на глагол во лична форма ни останува еден голем дел прашања околу третманот на разни, условно речено, конструкции кои функционираат на ниво на исказ без тој основен конститутивен дел. Така, се отвораат низа прашања како што се безглаголските реченици, разни видови конструкции, во основа третирани преку елипсата.

Елипсата, зеумгата, некомплетноста и сличните појави може да се објаснат како термини под кои подразбираме испуштање на некој дел од реченичната структура кој може да се реконструира со анализа на контекстот.

Во врска со ова прашање има различни размислувања. Според некои се работи за потреба од економичност на исказот, особено во говорот каде што е многу почесто елидирањето на разни делови. Меѓутоа, во чинот на усната комуникација пренесувањето на информацијата е поткрепено со гестови, мимики, разни движења и сл. Во текст, во пишана форма имаме една сосем поинаква состојба. Ако се определиме да ги толкуваме таквите појави како јазична економија, ќе треба да се прифати и тоа дека се што ни е понудено во пишана форма како текст е

доволно да се пренесе информацијата соодветно, а она што е елидирано не ни било потребно. Од друга страна, пак, при шематизираниот приказ на структурата, ако веќе станува збор за елидирање, обележуваме нулев знак на местото каде што ја претпочитае елипсата.

Елидирањето може да опфаќа разни реченични делови и се третира оправдано, особено кога се работи за субјектот на ниво на даден текст.

Како еден одделен дел од сложените искази, подложни на елидирање ги посочуваме насловите во средствата за јавно информирање. Обично во насловите и поднасловите е дадена клучната информација за текстот. Во најголем број случаи преку едноставни структури од реченици составени од субјект и предикат, на пр.: *Николовска ѝ признава, Средношколци ѝе и ѝајкуваат* итн. Според нашите анализи, повеќе од 40% како наслови во дневниот печат, се среќаваат сложени безглаголски конструкции. Во дел од нив се јавуваат и сврзници кои асоцираат на видот на врската воспоставен меѓу деловите кои ги врзуваат. Нивната разновидност насочува кон една потемелна анализа, притоа видот на врската нуди систематизиран приказ.

Овде, само посочуваме, на наслови кои се јавуваат како спротивни безглаголски сложени конструкции. Такви се на пр.: *Добра ѝодготовка, но со лош резултат*, *Без наслов, но со ѝовод* итн. Спротивниот спој во ваквите примери е инициран преку сврзникот *но*, меѓутоа за соодветна информираност треба да се навлезе во длабинското значење на семантичките полиња на конституентите за да се истакне видот на синтаксичката врска. Во тој навистина голем број на примери, исклучоците може навидум да делуваат

побројни од правилата за градба на конструкциите. Такви се и конструкциите од типот: *Самий во скусен сосѿав, а ѿреѿовориѿе во ѿрв ред* или пак *Зайад ѿрозайадно, а на исѿок нишиѿо ново*.

Во оваа пригода, ја поставуваме оваа тема како јазично прашање кое бара сериозен пристап и целосна обработка. Досегашните наши истражувања беа фокусирани кон спротивните сложени глаголски конструкции. Анализирајќи ги нив дојдовме до некои сознанија дека видовите на врските може да бидат различни, а и самата природа на насловите нуди еден обеман материјал кој бара понатамошно разработување.

ЗАТВОРЕНА СИНЦИРНА ВРСКА

Цел на овој прилог е да покаже еден специфичен случај на поврзување на речениците од аспект на актуелното расчленување на реченицата, односно темарематските односи во една кратка македонска народна приказна. Имено, се работи за приказната:

Си бил еден ѝој. Појој си имал едно куче. Кучејо му умрело. На кучејо му најправил сјоменик. На сјоменикој ѝишувало. Си бил еден ѝој ијин. ијин.

Приказната е бесконечна.

Во горната приказна станува збор за таканаречената синцирна врска на поврзување на речениците¹.

Познато е дека во врзаната реч меѓу речениците постојат тесни логични и граматички (синтаксички) врски. Постојат два основни типа на поврзување според структурниот сооднос на речениците, односно според синтаксичката врска меѓу нив: синцирна и паралелна врска.

Паралелната врска се карактеризира со еднородни реченици, ист ред на зборови, членовите на рече-

---

¹ Современный русский язык. Лексика и фразеология. Фонетика и орфоэпия. Графика и орфография. Словообразование. Морфология. Синтаксис. Издание четвертое, исправленное и дополненное. Под редакцией Д. Э. Розенталя, Москва, „Высшая школа“ 1984.

ницата се изразуваат со исти или слични граматички форми. Врската меѓу речениците не е последователна, туку е централизирана, сите реченици се синтаксички паралелни и се однесуваат исто една кон друга и кон првата реченица. Тоа се главно самостојни реченици. Ќе го илустрираме овој начин на поврзување со еден пример: *Тоа беше ѓред две зими, сїроїи Божиќ. Снеѓоїи веќе ја имаше ѓослано својаїиа ѓрва ѓокривалка ѓо земјаїиа и ушїие ресеше со круїни снеѓулки. Веїроїи завиваше оїикај коријаїиа со рев на дрчна глупїиница. Во собаїиа, моїиајки и одмоїувајки ѓредено, седеа Лена и бабаїиа Кузевица, а на Зоја ѓ имаа ѓослано ѓокрај ѓечкаїиа шїио ѓрїореше од нагнейїениїие дрва.* (П. Гилевски, Зоја стр. 24)

Кај синцирната врска имаме последователно движење, развивање на мислата. Речениците се надоврзуваат една на друга. Секоја следна реченица е условена од претходната. Според актуелното расчленување на реченицата, обично ремата (новото) од претходната реченица станува тема (дадено) на следната реченица која бара нова рема. Така во нашата приказна, во првата реченица именката поп претставува рема, новото што се воведува во приказната и кое понатаму ќе биде предмет на интересирање. Во втората реченица именката поп е тема, односно претставува веќе даден елемент од претходната реченица, а ремата е претставена преку именката куче. Во следната реченица именката куче е тема во реченицата, а ремата е претставена преку глаголот умре (умрело). До следната реченица се доаѓа преку реченицата што може да биде ставена во заграда, односно се подразбира дека попот го закопал кучето. Во следната реченица *Поїоїи му најравил сїоменик* именката поп е тема а рема ќе биде именката споменик, која пак, во следната ќе биде тема а

ремата ќе биде претставена преку глаголот *пишува* (*На сѝоменикоѝ ѝишувало*). Тоа што пишувало на споменикот е почеток на приказната и така сè во круг, како што шематски е претставено на графиконите.

Речениците што ги претставивме претставуваат основа, костур на приказната. Тие самите може да се дополнуваат со факултативни дополненија кои не би влијаеле на текот на приказната, туку би послужиле само за нејзино разубавување. На пример реченицата *Поѝоѝ мно̄ӯ го сакал кучеѝо* која може и не мора да се додаде е еден таков пример.

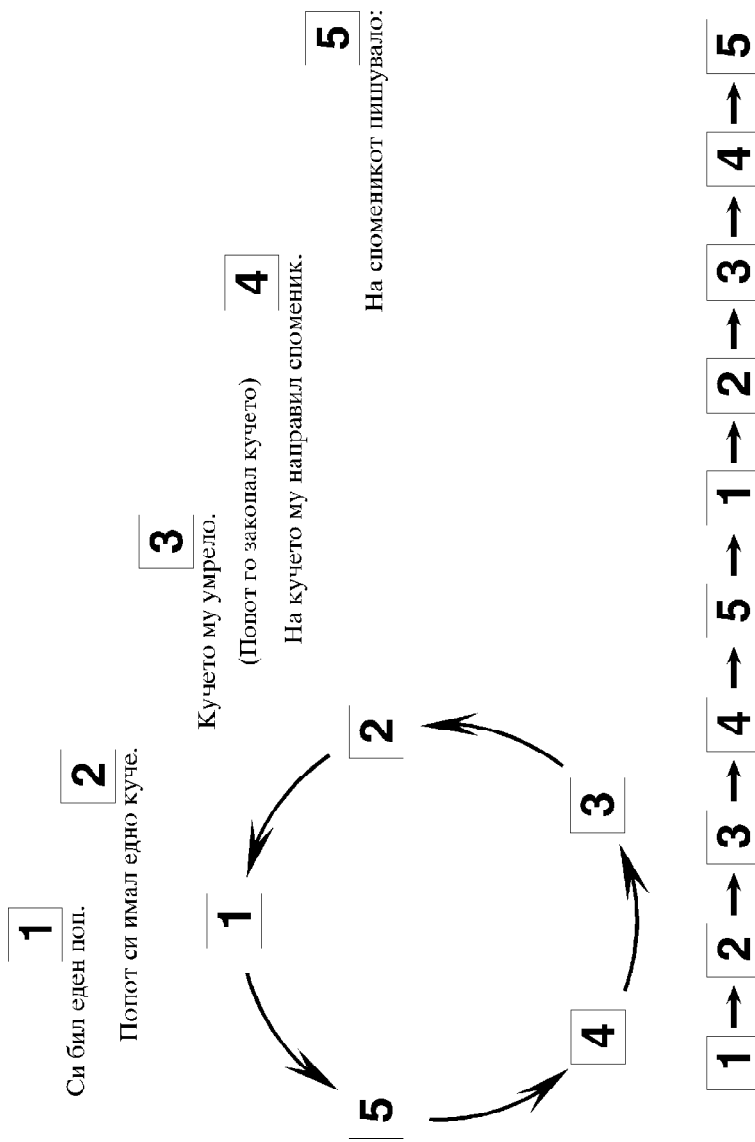
Посочениот пример го дава само костурот на приказната. Таа може и да се развива но не повеќе од дадените рамки. На Пр.: *Си бил еден ѝоѝ. Поѝоѝ имал едно куче кое мно̄ӯ го сакал. Арно ама кучеѝо се разболело и умрело. Поѝоѝ бидејќи мно̄ӯ го сакал кучеѝо му наѝправил сѝоменик. На сѝоменикоѝ ѝишувало. Си бил еден ѝоѝ* итн. итн. Приказната може да се повторува бесконечно.

Синтаксичкиот карактер на синџирната врска се огледа во структурниот сооднос на две соседни реченици. Обично еден од членовите на претходната реченица, на пример објектот во следната станува субјект. Ова може да се следи и во нашата приказна. Во првата реченица *именката* *поп* е објект, а во втората реченица е субјект. Објектот од втората реченица *именката куче*, во третата реченица е субјект. Индиректниот објект (што може да биде претставен само преку кратка заменска форма или како удвоен индиректен објект) станува субјект во реченицата што се подразбира и во следната четвртата реченица од нашата шема. Директниот објект (споменик) од

четвртата реченица се трансформира во задолжителен додаток за место (тема), а предикатот станува рема во реченицата. Во однос на сите други реченици што следуваат предикатот, односно ремата од петата реченица (пишувало) станува тема. Сè што следува може да се смета како рема во однос на предикатот пишувало.

На овој начин се формира низа од последователни смисловни реченици, синтаксички поврзани.

Ваквиот начин на поврзување, мислиме на синцирната врска, е својствен за наративниот начин на изразување, особено во народните приказни. Обично синцирната и паралелната врска се испреплетуваат. Тука сакавме да изнесеме еден специфичен и можеби единствен модел.

Стијојка БОЈКОВСКА

УЧЕБНИКАРСКАТА ДЕЛНОСТ НА БЛАГОЈА КОРУБИН*

Сакам, на овој начин, најпрвин да ја изразам мојата длабока почит кон личноста и кон научното дело на Благоја Корубин, еден од основоположниците на современата македонска лингвистичка мисла, а истовремено и да потсетам на една негова активност за која можеби и помалку се говори во научните кругови и за која, Вие, ценети гости на Научната дискусија, не сте имале можност да знаете. Имено, во моево излагање сакам да го задржам вниманието на нашите уважени гости кои помалку го познаваат Благоја Корубин и неговото научно дело, кон една негова активност без која и не можел да ја отпочне својата научна дејност. Станува збор за неговата педагошка и учебникарска активност. Благоја Корубин уште во првите денови во годините по кодификацијата на македонскиот јазик сакал да биде присутен на сите полиња од македонското културно живеење. Неговиот отсекогаш инспиративен, творечки и креативен дух го одбирал, во погоден момент, она поле од јазичното живеење на кое чинел дека во дадениот момент најмногу треба да се даде. Така, тој ќе биде и јазичен редактор, и лектор, и преведувач

---

*Статијава е скратена верзија од рефератот Учебникарската дејност на Благоја Корубин, прочитан на Научната дискусија што се одржа во Охрид 1996 год. (26-27 август 1996)

во многу македонски издавачки куќи, неодминлив соработник во македонската лингвистичка и друга периодика, и асистент, и професор, и еден од првите автори на граматика за нашите основни и средни училишта¹, заедно со неколку свои современици, а сето тоа да биде, истовремено или подоцна, сплотено со неговата богата научна дејност. Имено, неговото почетно, а потоа и целокупно научно дело е навистина инспирација за сите нас, зашто над што и да се задржи човек, создадено од неговото перо, побудува интерес, влева верба и дава поттик за будно следење на јазичните факти кои Ве тераат да одите во чекор со нив. Можеби и првото читање на неговите трудови, скришум или потајно, делуваат врз Вас поучително, воспитувачки, учителски. Неговиот начин на претставување на јазичните проблеми и учи и воспитува. Учи како да му приоѓате на проблемот, како да го разберете и како да го разрешите. Неговите трудови од рангот на учебници, говорат и за тоа дека понекогаш и еден Корубин ќе попусти пред строгоста во своите ставови, особено кога стануваше збор за поставување на основните јазични норми наменети за усвојување од страна на најмладата популација – учениците. Најпрепознатлив негов модел на приближување до најмладиот консумент на литературниот јазик во првите петнаесетина години од практичната примена на литературнојазичната норма беше: не така – туку вака, со што го олеснуваше патот на соопштување и усвојување на јазичните фак-

---

¹ Бл. Корубин, Македонска граматика за V одделение и I клас. Просветно дело, Скопје 1956

Бл. Корубин, Македонска граматика за V одделение. Просветно дело, Скопје 1958

Поуки за јазикот за IV и V одделение - прирачник за наставниците. Просветно дело, Скопје 1961 и др.

ти. Тоа можеше да го прави само човек кој ја чувствува душата на ученикот и кој умее да ја исполни таа душа преку текст и говор, составени од изграден, речиси до перфекција, учител.

Особено важно е да се подвлече дека Благоја Корубин во своите учебничарски трудови – граматиките и читанките, секогаш одбирал, а за тоа говорат содржините на ваквите негови трудови, материјал кој ќе ја подигне свеста за јазикот, материјал кој ќе му помогне на најмладиот корисник на литературниот јазик да го изградува својот правилен однос кон граматичката структура на јазикот што го зборува и ќе се однесува крајно сериозно и совесно кон усвојувањето на нормата како основен услов за градењето на јазичната култура. Благоја Корубин и преку оваа своја дејност сè до крајот на својот работен век особено внимание му посветуваше, крајно сериозно, на свесниот однос на говорителот кон јазикот и неговата граматичка структура, како на еден од основните фактори за усвојување на сè уште тогаш кривката норма.

Благоја Корубин многу рано почнува да се интересира за јазичната проблематика. Забележени се неговите говори на грижлив македонски јазик уште во 1941 година, како дваесетгодишен младинец, па потоа неговите написи во весниците (НМ, 1946/47), особено написот под наслов „Повеќе вера во нашиот јазик“², што несомнено говори за силно развиена јазична свест, Мисирковска, би рекле. Обемната и плодна дејност на Благоја Корубин на полето на јазичната наука е забележана и преку неговите студентски, па и

---

² Бл. Корубин, Повеќе вера во нашиот литературен јазик. По повод појавата на некои важни општествено-научни работи во македонски превод. Нова Македонија, 23. II 1947, стр. 5

асистентски трудови, изделувајќи се како особено показателен неговиот дипломски труд под наслов Јазикот на Крсте Петков Мисирков (ФФ,1956)³ и веднаш истата година неговата МАКЕДОНСКА ГРАМАТИКА за 5-то одделение и 1-ви клас, со Решение бр. 4726 од 22.12.1954 год. на Советот за просвета, наука и култура на НРМ, а во издание на Просветно дело, Скопје 1956 год. Така, во времето од 1954 до 1956 година, покрај граматиката на Корубин која беше прва за оваа училишна возраст, се појавија Граматики од други автори и за повисоките одделенија, но онаа на Корубин беше патоказот за овој вид учебници, што несомнено зборува за заслуженото место на Корубин во нашето учебникарство.

Учебникот Македонска граматика за 5-то одделение и 1-ви клас на Бл. Корубин, впрочем произлезе како резултат на неговото повеќегодишно педагошко–методичко и научно искуство. Оваа, а и другите тогашни граматики, пополни осетна празнина во наставата по македонски јазик во првите десетина години по нормирањето и воведувањето на македонскиот јазик во училиштата. Имено, интересот на Бл. Корубин за практичната инплементираност на нормата се преточи во текст со правила и установености. Знаеше тој дека за успешното совладување на литературниот јазик, млад и кревок, треба да се почне токму од најмладата училишна возраст. Значи, она што Корубин го имаше како јасна слика за граматичката структура на македонскиот литературен јазик го обликува во таква форма што да му биде лесна секому, а најмногу на најмладите

---

³ Бл. Корубин, Јазикот на Крсте, П. Мисирков, дипломски работи, катедра за јужнословенски јазици - Филозофски факултет, Скопје 1956 год.

кои треба да зачекорат во учењето на јазикот, а својата идеја за објавувањето на оваа Граматика тој ќе ја образложи на самиот нејзин почеток велејќи: „Граматиката нè учи да говориме и да пишуваме без грешки“ (1956:6).⁴

Зошто Граматика за 5-то одделение и 1-ви клас на средното тогашно образование на едно место, во ист учебник? Одговорот се обидува да го даде самиот Корубин, согледувајќи ги тогашните потреби на училиштето. Тргнал, пред сè, од своите добри познавања на тогашните наставни програми, т.е. од познавањето на училишното градиво по граматика во повисоките класови кое се изучувало по принципот концентричен круг – изучениот материјал во пониските одделенија се продлабочувал и се проширувал во повисоките одделенија. Во овој поглед, авторот Корубин бил извонредно внимателен и умешен во подборот на материјата наменета за две возрасти ученици, истовремено.

Користејќи се, главно, со аналитички метод на претставување на граматичката материја, авторот Корубин, сакал на што е можно поедноставен начин, каков што впрочем беше самиот тој, да им ја приближи и пообјасни јазичната материја на учениците, иако напати заборава на тоа (што се гледа и од текстот на Граматиката), па ја покажува својата амбиција за пишување општа, а не школска граматика, т.е. таква граматика која е наменета за повозрасни изучувачи на македонскиот јазик и со подруги предзнаења. Сепак, при излагањето на граматичката материја, при дефинирањето на поими и категории Корубин, како веќе

---

⁴ Бл. Корубин, Македонска граматика за V одделение. Просветно дело, Скопје 1958

извонредно зрел искусник, се справува со барањата и подготвеноста на усвојувачите на овие категории. Јазикот на кој ги пишува Корубин ваквите свои остварувања, со оглед на времето кога тие настанувале, е речиси по ништо поинаков од оној што го користеше Бл. Корубин во неговата научна комуникација од последниве години. И на полето на пишувањето учебници Благоја Корубин покажува реткост во своите умења да им се доближи на учениците без да ја оштети научната страна на своето излагање. Таков е тој, впрочем, и во другите, од друг тип, научни трудови. Она што во своите научни трудови го вградуваше подоцна, Благоја Корубин веќе го имаше соопштено во таков обем и таква форма во една ваква негова работа, зашто она што го соопштува тој е од “стручна” страна точно и издржано, а предадено по начин јасен и разбирлив за учениците. Секоја негова теорија во овој вид негова дејност не останува непоткрепена со примери што укажува на тоа дека тој, Благоја Корубин, како автор на еден учебник, му дава предност на индуктивниот пат на изведување дефиниции и правила, па се доближува до тоа дека заклучоците доаѓаат сосема природно и логички; пристап од кој и денес не се отстапува.

„Учебникот, вели Благоја Корубин, свесен за насушната потреба од ваков вид литература, ќе ја олесни работата и на наставникот и на ученикот и ќе му помогне да дојде до посигурни резултати и со добро одбраните примери и текстови“ за што тој особено внимаваше при составувањето на читанките. А вежбите, т.е. текстовите --илустратори за граматичката материја е нешто што Корубин особено го препорачуваше, како нешто особено важно за еден учебник по граматика. Практичното усвојување на нормата за него беше приоритет во неговите учења. Таков беше тој –

неооделив од јазичната практика. Поставените проблеми докрај настојува да ги разјасни со едно стручно и научно интерпретирање, незадоволувајќи се и несведувајќи ги прашањата на чиста рутина. „Практиката не се задоволува со чиста рутина, ами бара да се осмисли со науката, како што бара и науката да ја најде својата смисла во практиката“⁵. Така, Благоја Корубин преку својата почетна и афирмирана учебничарска дејност до своите научни трудови го бара и го наоѓа „оној мост преку кој се оди од теориските ставови кон нивното практично спроведување“, а за одредени дискутабилни прашања кои ќе му се наметнат при работата (прашања за кои подоцна направи цели четири книги) тој одбирал за учебникот она што одговара на возраста на ученикот и она во што тој самиот бил убеден. Во тоа е и големата успешност на Благоја Корубин и на ова поле од својата творечка активност.

И да завршам со укажувањето дека невозможно е да се опфати сè што направил Благоја Корубин на ова поле, како и на полето на севкупната своја научна дејност, но едно е сигурно дека неговото огромно лингвистичко дело ќе претставува поука и инспирација за истражување во изучувањето на јазикот, поука за почитување на неговата убавина и неопходност. Крајот од моево излагање ќе им го отстапам на неговите зборови: „Со Мисирков почна мојата преокупација со проблематика на македонскиот литературен јазик“, а заврши како „неуморен трагач по јазичната чистота“ – како што објави в. Нова Македонија, по повод неговата смрт.

---

⁵ Бл. Корубин, Јазикот наш денешен, кн. 3, НИО Студентски збор, Скопје 1980 год. стр. 6

БЛАГОЈА КОРУБИН КАКО ОСНОВОПОЛОЖНИК НА МАКЕДОНСКАТА СОЦИОЛИНГВИСТИКА

Пред десетина години, во својата четврта книга – „Јазикот наш денешен“, Бл. Корубин, зборувајќи за современите словенски и светски јазици, напиша дека „сме сведоци на големи општествени промени“ кои водат кон прашањето „дали се современите јазици, по својот облик и карактер, такви што можат да се сметаат за најпосле пронајдена јазична формација за вечни времиња, или пак не се ни тие поштедени од судбината, и покрај својата развојна динамика во дадени рамки, да застаруваат со текот на времето и во некои посуштествени карактеристики, лингвистички и екстралингвистички, доаѓајќи во расчекор со развојот на современите услови и потреби“ (9-10).

Токму таквиот став на Б. Корубин произлезен од размислата дека „секој литературен јазик е општествено условена историска категорија“ го поттикнуваа овој автор, во своите трудови да внесе еден нов начин на толкување на појавите и една поинаква димензија која во одредени примери се покажува како неминовност. Можноста една иста јазична појава да биде различно третирана произлегува од аспектот и приодот кон самата, па токму со еден сеопфатен преглед може да се даде објаснување за некои процеси.

Поведен во еден постојан процес, во изнаоѓањето на соодветни решенија, прво во јазичната практика овој

автор понуди бројни трудови каде што се нудеше решение за низа примери. Можеби затоа во поширо-ката јавност тие оставија најголем впечаток, но при едно повнимателно читање на трудовите на Бл. Корубин се забележува една сестраност при изнаоѓањето соодветно решение, поточно тој секогаш предвид ја имаше историјата, дијалектологијата, вонјазичните фактори, при што вршеше преглед за начинот на решавање на дадената тема во словенските и во другите јазици.

Ваквиот природ можеме да го следиме во континуитет, бидејќи и во почетните трудови на овој автор се среќава тенденцијата за сестрано толкување, за проникнување во релацијата јазик – националност – национална свест „како еден систем од меѓусебно поврзани и обусловени процеси“.

Токму таквите ставови, произнесени во голем број трудови, гледано временски добиваа во квантитет и квалитет. Па, во почетокот само под други наслови и други имиња толкувани, за на крајот да најдат заеднички именител како теми разгледувани од социолингвистички аспект.

Самиот наслов за кој се определивме при оваа пригода, можеби звучи нескромно, па може да се толкува дека пред овој автор немало такви обиди. Уште повеќе ако се има предвид и самиот Мисирков, кој беше предмет на долгогодишни испитувања и на Бл. Корубин. Социолингвистичките испитувања, или пак начинот на такво толкување не им бил туѓ и на други македонски лингвисти, на пр. Бл. Конески, Т. Стаматоски и др. без да се споменуваат најновите истражувања на полето на македонската социолингвистика, меѓутоа Бл. Корубин, прв, на таков начин го воведо во почетокот, пред повеќе од дваесетина години, именувањето

социолингвистички аспект. Тој како долгогодишен проучувач на македонскиот современ јазик покажуваше непрекинат интерес како научен и стручен работник на полето на јазикот. Токму затоа и во предговорот на својата последна книга „На македонски историко-социолингвистички теми“, тој наведува, секако мошне скромно, дека не се смета себеси во својство на некаков експерт по политикологија, социологија, или филозофија, туку како лингвист кој бил принуден да се упатува кон овие области, разгледувајќи различни, „одделни вонјазични (но поврзани со јазикот), екстралингвистички прашања на литературниот јазик, како своевиден феномен и идиом, и на неговите норми, односно, на нивното установување, стабилизација и развојна динамика.“ Токму затоа и самиот автор ги толкува некои свои трудови како социолингвистички.

Сепак, треба да се има предвид дека македонската наука за јазикот, со оглед на времето и на условите во кои почнала да се формира, пред себеси имала бројни задачи, некои од нив претставувале неодложна обврска, па оттаму трудовите на Корубин работени од социо-лингвистички аспект добиваат во својата тежина. Во нив, покрај другото, може да се види дека авторот имал предвид солидна лингвистичка литература која ги поткрепува неговите размислувања, а наедно преку нив тој своевидно внесува еден корпус на лингвистички термини кои си најдоа простор во македонската лингвистика.

Приодот кон решавање на некои јазични прашања самиот изнудувал потреба од едно познавање на сите фактори кои создавале, според Корубин „бројни екстралингвистички релации“, а тие биле импулс кој рефлектирал во јазикот и поттик за создавање на нови трудови.

Така јазикот и националноста, по овој редослед или обратно, се дел од одредена стварност, подредени на одреден историјат и историски услови во кои се развиваат или пак се толкуваат. Поставувајќи ги така јазичните прашања, барајќи едно теоретско и вербално ниво кое поттикнува на дискусија и остава простор за поинакви толкувања и размислувања. Секако дека во некои трудови, самиот Корубин бара приод со одредена предострожност околу толкувањето на некои јазични прашања, особено околу начинот на кој се презентирани тие, наведувајќи дека „употребата на клиширани и упростени изрази, шеми, формули, формулации и сл. претставувале данок за објавувањето на некои трудови, за нивниот пласман, популаризација и афирмација“, нагласувајќи дека определените општествени и политички услови на одредени места налагаат одредено идејно ниво. Сето тоа наоѓа своја реализација во начинот на исказот.

Кон ова се надоврзува и практиката на Бл. Корубин, по извесен временски период да се наврати на некои јазични прашања, преиспитувајќи ги резултатите од веќе дадените препораки. Повторно оставајќи простор за полемика, сметајќи дека тоа е начинот да се дојде до правилно решение во креирањето на јазичната политика. Тоа го пакажуваат и неговите размислувања, кога при крајот на својот живот ќе напише:

„Многу работи денеска, може да се каже од вчера, станаа и стануваат, се чини појасни (а не помалку, можеби, од нив се позаматија). Самото време нив ги поразјасни, ги изведе на бело видело, потврдувајќи ја старата и веќе банализирана вистина дека патот на тоа разјаснување е, секако, најкраток низ една колку што е можно послободна и поконкретна борба на мислења“.

Благоја Корубин го отвори патот кон појавата на нови трудови од областа на македонската социолингвистика. Тој ни остави дела кои ја збогатија македонската наука за јазикот, а воедно и македонската култура. Тие и понатаму ќе бидат извор за нови истражувања и богато наследство за следните генерации. Останаа ракописите од петтата книга „Јазикот наш денешен“ со кои се надеваме би се потполнила целосната слика за овој наш истакнат македонски лингвист.

Литература

Благоја Корубин, *Јазикот наш денешен*, кн. 1 Скопје 1969.

Благоја Корубин, *Јазикот наш денешен*, кн. 4 Скопје 1985.

Благоја Корубин, *На македонски социолингвистички теми*, Скопје 1993.

СОДРЖИНА

<i>Снежана Веновска-Анџевска</i> <i>Билјана Маленко</i> Благоја Корубин и народните говори	7
<i>Олџица Додевска-Михајловска</i> За развојните тенденции во лексичкото заемање врз примери од литературни текстови на Коле Чашуле	13
<i>Маринко Миџков</i> Кон презименскиот модел Чамински	21
<i>Мила Неделковска</i> Македонските еквиваленти на партиципите од класичните граматика	27
<i>Лидија Танџуровска</i> Удвојувањето на објектите во расправата „Богомилите“ од Коста Ррацин	35
<i>Катџица Тојлиска</i> Кон прилошките определби	53
<i>Снежана Веновска-Анџевска</i> За сложените синтаксички конструкции	57
<i>Снежана Велковска</i> Затворена синцирна врска	60
<i>Спојка Бојковска</i> Учебникарската дејност на Благоја Корубин	65
<i>Снежана Веновска-Анџевска</i> Благоја Корубин како основоположник на македонската социолингвистика	72
	77